

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES THE UKRAINIAN ANNALS
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE OF POLITICS, LITERATURE
 ET D'ART AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЄЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка II

Субота, 3-го травня 1924

Зшиток 18

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	265
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРАВІ — Василя Струка і Костя Мацієвича	266
ЩАСТЯ Й ГОРЕ ЗАГОРОВСЬКИХ (IV) — Михайла Возняка	268
БАЙРОН — Б. Ленкого	272
БАЙРОН І ШЕВЧЕНКО	276
МОЦАРТ — Каміля Белега	276
ВИСТАВА „МИСТЕЦТВО І ЖИТТЯ“ ПРИКАРПАТ- СЬКОЇ РУСИ В ПРАЗІ — Др. В. Залозецького	277
МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА — Миколи Глуценка	278
ХОРУНЖИЙ — Альфонса Доде	279

Образковий додаток

„Ukrainske Slowo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО
БЕРЛІН — ЛЬВІВ — НЬ-Йорк

I. Бібліотена „Українського Слова“.

	Дол.
1. В. Андрієвський. До характеристик українських правих партій	0,10
2. В 60-і роки смерті Шевченка, збір. Кузеля	0,10
3. Бандурист. Жак. Збірка оповідань	0,10
4. Б. Лепкий. Незабутні. Нариси	0,15
5. Пам'яті І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70
7. Українська літературна мова й правопис	0,10
8. І. Котляревський. Твори. Т. I. Енеїда	0,45
9. І. Котляревський. Твори. Т. II. Наталка Потапівка. Москаль чарівник і н.	0,25
10-12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50
В гарній оправі в 1/2 полотна з картою Славянщини	2,—
13. В. Леонтович. Спомини утівача	0,30
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25
16-17. О. Стороженко. Твори. Марко Проклятий і н.	0,90
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Лепкого (Друкується.)	—
19. Т. Шевченко. Кобзар, з ілюстр.	1,50
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90
21-22. Т. Шевченко. Повісти (Артист, Музика й н.)	0,90
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05
24. Достойно єсть. Збірка пам'яті Т. Шевченка	0,05
25. О. Федькович. Вибір поезій	0,05
26. Дещо про гроші	0,05
27. Рідне Слово. Збірка новель і оповідань	0,90
28. П. Куліш. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50
29. П. Куліш. Твори. Т. II. Поезії	0,50
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	—
31. І. Герасимович. Голод на Україні. З 39 обр.	0,50
32-33. В. Бирчан. Василько Ростиславич, повість	1,—
34. В. Ємець. Кобзар та кобзарі, з бібліогр. Кузеля, ілюстр.	0,85
35. Б. Ілин. Національне виховання	0,15
36. П. Куліш. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,30
37. П. Куліш. Твори. Т. IV. Поезії	0,50
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної території України	0,85
39. І. Орлов. Каїн і Авель. Драма	0,30
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії	0,50
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. I, Гетьман	0,50

42. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 2, Директорія	0,50
43. О. Яремченко. Основи пластику (скавтіну)	0,10
44. О. Щоголієв. Вибір творів	0,25

II. Монографії з обсягу мистецтва.

1. Ол. Архипенко. Твори. З портр. художника, 66 фот. й вступною статтю Г. Гільдебрандта. Видання в укр.-англ., нім. і франц. мовах	5,—
2. О. Новаківський. Твори. З портретом художника й 25 світлинами. (Кінчиться друкувати.)	

III. Підручники.

1. Ол. Барвінський. Оповідання з всевітньої історії (старинної й середньовічної), ч. I	0,40
2. Ол. Барвінський. Оповідання з всевітньої історії, ч. II	0,40
3. М. Арнас. Історія України. (Друкується.)	
4. М. Ваврисевич. Порадник учителя нової української школи	0,50

IV. Словарі.

1. Б. Грінченко. Словарь української мови (українсько-російський словарь), повний, в двох томах кишеньового формату, в оправі	6,—
В полотноній опр. в однім томі	5,—
2. Уманець і Спілка. Російсько-український словарь в 1 томі в кишеньовім форматі, в оправі	3,—

V. Чужомовні видання.

1. J. Herasymowitsch. Hunger in der Ukraine. Mit 46 Bild.	0,75
2. N. Kostomarov. Zwei russische Nationalitäten, a перемов. Барвінського. (Кінчиться друкувати.)	

VI. Поза серіями.

1. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до найновіших часів. Влаштував Б. Лепкий. 2 томи. З багатьма портретами	2,75
2. Б. Лепкий. Ювілейна збірка з вибором найновіших надрукованих творів. (Кінчиться друкувати.)	
3. Золоті Ворота. Альманах Січових Стрільців, з малюнками Ковжуна, Іванця й Перфецького, під ред. І. Рудницького (Кінчиться друкувати.)	

Всі книжки можна теж дістати на люкеєвому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Ukrainske Slowo, Buch- u. Zeitungs-Verlag

Berlin-Schöneberg

G. m. b. H.

Haupt-Strasse 11

ІВАН РУДНИЦЬКИЙ, ЛЬВІВ, Тарновського, ч. 7

UKRAINSKE SLOWO PUBLISHING Co., INC.

116 Nassau Street)
32 East 7th Street) NEW YORK U. S. A.

SICHOVY BAZAR, INC., 34 East 7th Street, NEW YORK U. S. A.

Рукописи і листи у редакційних справах посилати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку застережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

НАЙНОВІША КНИЖКА про цісаря Вільгельма II¹ містить у собі м. ин. такий спомин: „Наша розмова оберталася зразу коло чисто військових питань у веденню війни на сході і заході, а далі дійшла до питання, чи се не була страшна очайдушність — доводити до полекші на сході шляхом підтримування революційного розкладу російської армії? Чи В. Величність не пізнали сеї небезпеки? — Цісарь відповів: „Збольшевичення російської армії, що нам остаточно дало вільну руку на сході, піддержували ми на бажання головного воєнного проводу (Oberste Heeresleitung). Притім дуже недоцінювано політичну небезпеку власного зараження, яке помалу увійшло в кровні колії німецького народу і, вміру зросту фізичного і морального давління, викликало щораз більший розклад. Військовий провід дивився з щораз більшою журбою на ознаки зараження і складав вину на цивільні влади. Сі знов відчували такі закиди як неоправдані і загубили задоволення у співпраці. Тимчасом в народній душі отруйне зілля заведених надій гнало вгору і з'їдало здорові парости національної єдності.“ — „Та чому не виступилося проти сього з усею енергією? — „Домагання сильного проводу піднімалося часто. Воно було оправдане, одначе воно значно змішувало причину з наслідком. Безпроводність була ознакою хорої душі, а не навпаки...“

Читаючи сю розмову про давно вже і добре знані події і правди, думка біжить від Вільгельма й Німців до ... земляків. Хто з нас вільний від подібного політичного гріха? В буквальному й образовому розумінню. Історія 1917 і 1918 років, однаково як у Наддніпрянщині так у Галичині, дає безліч зразків такої самої „бистроумної“ нашої політики, як була й тогочасна німецька. Та сьогодні, не думаємо забігати у минуле, хоч і як воно було-б корисно для „заочної освіти“ в політиці (проф. Коваль вибачить мені сю літературну крадіж); наша сучасність виявляє ще таке багатство отруйного зілля і симптомів хорої душі, що можемо обійтися й без історичних екскурсів. Се зілля мабуть ще отруйніше, а душа ще більше хора, ніж вони були шість і сім літ тому назад.

В політиці, як узагалі в життю, панує ціла низка правил, набутих досвідом, яким розумний приписує тільки відносну, релятивну правдивість, натомість дурень бачить у них абсолютну, непорушну догму. Сюди належать м. ин. такі погляди, як: „все що мойому противникови шкодить, мені корисне“, або „ворог мойому

ворогові — мені приятель“. В імя такої догми большевизували Німці Росію в 1917-ім р., поки не побачили, що вони большевизують себе і поки сим способом не виєлімінували своїх природних союзників на сході поза європейський політичний систем і не опинилися, самі безборонні, в колі безоглядних ворогів. В імя подібної „правди“ Франція старалася недавно розкласти до кінця німецьку імперію, політично й економічно, поки її власне політичне і фінансове становище не захиталося. І знов Німці, з яким одушевленням привитали вони недавню валюту катастрофу Франції! На те тільки, щоб у висліді заплатити американському міліардерови Морганови таку страшну контрибуцію, якої стало-б на цілі роки репарацій для цілої антанті. Виходить — що й між ворогами є означена полоса спільних інтересів, якої не слід спускати з ока; що тактика шкодження противникови в с я к и м и способами і в с я к о ю ціною дуже обосічна і, нераз буває, завдає більші втрати тому, хто нею користується, ніж тому, проти кого вона обернена. Се показується і тоді, коли між противниками проведений сильний міждержавний кордон — кордон твердинь, штиків, митних комор, паспортів, цензур і т. ин.; а що-ж сказати про противників в межах тої самої держави, того самого господарського механізму, тої самої громадської обопільності?

Переходячи до наших національних обставин, зупинемося тільки на двох проявах, т. ск. типових. Одна з сфери політичного почування, друга з поля практичної — вибачайте — політики. Що між Польщею й Українцями, приневоленими бути підданими їй, панує глибока, добре основана й ще краще зрозуміла національно-політична ворожнеча, — в сьому нічого дивного. Що Українці не мають причини і потреби бажати багато й великих політичних успіхів польським урядам, — се розуміється само собою; так само, як можна бути вибачливим за українські більш або менш наївні вияви злорадіння з приводу їх невдач. Одначе тільки до означеної границі. Бо коли прим. українська преса плескала з утіхи в долоні з приводу кожної знижки польської марки і похнюплювала голову з приводу кожного валютно-політичного успіху польського уряду — то така поведінка подекуди нагадує філософію загніваного хлопчика: „добре мойй нянці, що мені в ноги зимно!“ Певно, на упадку валюти й інфляції деякі сфери дуже добре заробляють, прим. промисловці, банки й уряди, та величезна маса, а в ній в с і Українці, тільки руйнуються. Нема сумніву, що 5-літня грошева анархія в Польщі сильно обнизила загально-національне

¹ Oberstleutnant Niemann, Wanderungen mit Kaiser Wilhelm II. Verlag K. F. Köhler.

майно всієї держави, може до 25% або й 15% первісної вартості; та що майно самого українського громадянства в Польщі обнизилось, з тієї самої причини, розмірно далеко більше, двічі або тричі більше — про се також не може бути сумніву. Одним словом, коли наша преса не могла чи не хотіла опанувати своїх суб'єктивних почувань, то виявила їх цілком фальшиво.

Другий приклад. „Ворог мого ворога мій друг.“ Так, до означеної міри воно вірно, однак наші Галичане сеї міри не знають. Коли ненавидять, то безмежно; коли люблять, то поринають з головою. І дружба їх з вороговим ворогом переходить доволі помітно у службу і жертву сьому другому. Не знати чому виробився у них погляд, що марксизм, комунізм, демагогія, анархія і т. п. шкідливі й небезпечні тільки національним противникам (тому їм усього того

сердечно бажають), натомість що вони самі цілком безпечні від таких благодатей, тому можна й потрібно не тільки терпіти сі течії у себе, а й піддержувати їх, поручати, наслідувати і т. ин. Хиба вони забули вже досвід 1920-го року і самі тужать до „радянських“ актів і порядків? Або може повернули вони назад до переконання, що українське питання в дійсності не національне, а соціальне, яке може бути розв'язане тільки в душі крайніх соціальних доктрин, і тому українському духовенству, міщанству, інтелігенції треба згори капітулювати? Чи одно, чи друге — а наша національно-політична думка цілком збилася з дороги. А може й ні; може вона тільки йде старим історичним шляхом, на якому ми ніколи не робили власної національної політики, тільки завсіди чужо: або наших ворогів або ворогових ворогів. Невже так буде до кінця світа?

Анкета в університетській справі

ПИТАННЯ:

1. Чи сучасний стан українського високого шкільництва на стільки задовольняє національно-культурні і громадські потреби українського народу в Польщі, що він без шкоди може бути удержаний далі?
 2. Чи українська молодь у Польщі може постійно і для національної справи корисно студіювати за кордоном, та під якими умовами?
 3. Чи теперішні приватні високі школи, в краю і за кордоном, є достаточною рекомпензатою за страчені права на б. австрійським, тепер польським університеті у Львові? Як ні, то чи право прилюдности, признане сим приватним установам, вирівняло-б сю шкоду?
 4. Чи справа українського національного університету юридично, політично і фактично має бути зв'язана з ранішим державним університетом у Львові, чи трактована цілком незалежно?
 5. Чи університетське питання може бути розв'язане а) поза-політичним шляхом, чи б) методом політичної боротьби, порозуміння, компромісу і т. п.? Коли се останнє, то чи сьогодні є необхідні психологічні і політичні передумови для його розв'язки? Зокрема, чи теперішні українські політичні заступництва і партії можуть доконати сеї розв'язки? Коли-ж се питання не-політичне, то хто покликаний вести, розв'язувати і відповідати за нього: наукові і культурні установи, учительство, студентство?
 6. Хто має обов'язок дати почин до розв'язки університетської справи, українське громадянство чи польський уряд? Чи розв'язка можлива вже в сім році?
 7. Який правний характер має мати національний український університет: польсько-державний, чи краю-автономічний, чи приватний? В першій випадку: Як має бути забезпечений українсько-національний характер університету? Чи він мусить бути цілком самостійний, чи може бути зв'язаним з польським? В другій випадку: Як досягнути зміну закону про воєвідську автономію? В третій випадку: Як матеріально удержати університет та як забезпечити дійсну повноправність його дипломам?
 8. Чи необхідний повний університет, чи покищо можливі тільки означені факультети, зглядно на те, і які?
- Н. В. Чи українська політехніка так само як університет необхідна і можлива?
9. Яка Ваша думка про українські наукові сили, чи вони достаточні щодо кількості і якості?
 10. Чи перший український університет у Польщі можливий поза межами української етнографічної

території? З яких причин неможливий він у Варшаві?

11. Чи перший український університет мусить мати осідок у Галичині, чи він можливий і в іншій українській землі Польщі? Коли в Галичині, то чи Львів *conditio sine qua non*, чи під деякими умовами можливе й інше місто, і яке? Чи польська опозиція проти Львова — на Ваш погляд — принципова, чи тільки тактична?
12. Чи польські побоювання, що прилюдний український університет — узагалі, або у Львові, або на українській території — буде гніздом протидержавного руху, оправдані?

ВІДПОВІДЬ VII

1. Сучасний стан українського вис. шкільництва в Польщі належить уважати аномальним; він, не відповідає національно-культурним і громадським потребам українського народу в Польщі, і без шкоди для культурного розвитку укр. народа не може бути удержаний, а коли мусить бути підтримуваний з причин політичних, то треба розважити, чи політична користь перевищує культурну, а в наслідках і національно-політичну, шкоду.
2. Студії української молоді з Польщі за кордоном не можуть бути правилом, а лиш виїмком, особливо для молоді, котра хоче посвятитися певній спеціалізації і вільним зв'язям (медицина, купецтво, техніка, красні штуки, журналістика) котрі студії будуть обезпечені або стипендіями або маєтковим станом її рідні. Проча частина молоді, особливо, котра хоче посвятитися урядничій службі мусить студіювати в краю, хоч би і на польських державних вис. школах, а про її національне виховання мусить в тім разі подбати сама укр. суспільність: літературою, театром, курсами, викладати і т. д.
3. Приватні вис. школи в краю і за кордоном можуть бути уважані лиш субсидіярними інституціями державних вис. шкіл з цілею доповнити образования, зискане на чужих державних вис. школах в бажаним національно-політичним укр. напрямі, а не можуть бути уважані достаточними як самостійні наукові інституції, і тому не є вони достаточною рекомпензатою за старчені права на б. австрійським, тепер польським університеті у Львові, навіть коли би сим приватним установам було признане право прилюдности, бо укр. нація в добре зрозумілім власнім національним інтересі не може зрестися для своєї молоді можності державної служби з повними кваліфікаціями, хоч би і в польській державі, як не резигнували Поляки з держ. служби в

- Росії і Німеччині, а Словінці в Австрії, хоч власних національних вис. шкіл зовсім не мали.
4. Справа укр. національного університету сама в собі як така повинна бути важніша, як її юридичні або політичні передумови, і тому треба-б укр. нац. університет прийняти там, де в сучаснім моменті можна його як найскорше мати, хоч би в Варшаві, Холмі або Станиславові, коли не можна його одержати у Львові, бо треба числитися з тим, що в дальшій політичній розвою існуючий університет легше перенести назад до Львова, ніж евентуально тепер заложити його у Львові.
 5. Укр. університетське питання мусить бути уважане з українського боку лиш питанням національно-культурним, бо з польської сторони буде певно уважане питанням державної політики. Тому не повинна укр. політика ставити укр. університетського питання на програму політичну, а лиш на національно-культурну, і не робити заспокоєння потреб національно-культурних укр. народа польською державою предметом політичних торгів, політичних компромісів і т. д. З сего становища всі укр. політичні партії і ціла укр. суспільність повинні мати університетську справу в своїй національно-культурній програмі і домагатися здійснення її без згляду на їх чисто політичну програму і їх відношення до польської держави як такої. Провід в університетській справі повинні обняти українські наукові корпорації, а політичні партії і суспільність (студентство, учительство і т. д.) повинні українським науковим корпораціям в переведеню лиш помагати, не домагаючися для себе проводу.
 6. Почин мають дати укр. наукові корпорації в краю, у польського уряду й у заграничних держав через заграничні наукові інституції і корпорації.
 7. На инший як польсько-державний правний характер укр. університету Польща не згодиться доси, доки не буде перебудована на принципах федерації народів, або доки автономія укр. земель влучених з Польщею не буде мати характеру федерації. Не можучи предвидіти даного політичного розвою Європи, не можна звязувати питання університету з політичними можливостями, бо раз існуючий укр. університет можна буде пристосовувати до дальшого політичного розвою; діло в тому, щоб мати що пристосовувати і не переходити до нових політичних стадій з порожніми руками.
Український характер університету мусить бути забезпечений його автономним статутом. Матеріяльно бути вивінуваний укр. університет з фондів державних, бо він має служити потребам цілого укр. народа в польських границях, а не лиш Галичині.
 8. З огляду на се, що в нинішніх границях Польщі живе до 8 мільонів укр. населення, необхідний повний університет з долученням факультету ветеринарїйного до факультету медичного, і факультету лісово-рільничого до факультету філософїчного (науки природи).
Питання політехніки й інших вис. шкіл трактувати окремо, хоч аналогічно з університетським питанням.
 9. Про українські наукові сили висказатися близьше не можу, однак думаю, що укр. наукових сил є досить і буде великий вибір з dorостаючого університетського покоління на заграничних університетах.
 10. Перший укр. університет можливий й у Варшаві, денационалізації молоді ми не повинні боїтися, бо наш народ вже достаточо національно свідомий, а наша молодіж і від Поляків може дечого научитися, тим більше, що як небудь будуть в будучности вирішені політичні границі між польським і українським народами, все Поляки будуть нашими сусідами і все буде укр. нарід вести з польським народом, як не боротьбу політичну, то в кождім разі боротьбу або емуляцію національно-культурну.
 11. Львів, як осідок укр. університету, є для обох сторін радше історично-політичним символом, для Поляків в напрямі негативнім, для Українців в напрямі позитивнім. Історично-політичні симво-

ли однак перериваються в міру зміни економічних і національно-політичних. Коли національно-політична, культурна і економічна відпорність укр. народа okaжеться на довшу мету слабшою від польської національної експанзії на схід, то польський нарід сам і при помочи польської держави так само може сполонзувати Східну Галичину, чи осідком укр. університету буде Львів, чи Станиславів, Перемишль, Холм чи Варшава. Діло в силі і відпорности українського народа, а не в осідку університету.

12. Доля польської держави не звязана з існуванням або неіснуванням укр. університету, а з державною творчою силою польського народа самого і з уміннем пристосувати своє державне життя до міжнародних відносин світових і до польських народів в її границях. Найбільше противдержавний напрям укр. університету не може пошкодити Польщі так, як шкодить її політична анархія в відношенню до польських народів.

Коли би польські державні мужі числилися достаточо з новими соціальними течіями внутрі своєї держави і за границею, то мусили би прийти до переконання, що для будущего розвою світа не будуть міродайними національні питання, а лиш соціальні, звязані із світовою економією, а в слід за тим оснували би український університет з власної ініціативи у Львові і самі плекали би укр. національну ідею на українських землях Польщі, щоби ідеалістично-консервативною укр. національною ідеологією надати економічно-соціальному напрямови еволюційний характер і на будуче витворити ідейні основи державного союзу з Україною, без котрого Польща засуджена на політичну смерть. Будуча Україна або витворить союз українсько-польсько-російський або в полученю з Росією поневолять Польщу.

Ужгород, дня 22. цвітня 1924.

Василь Струк

ВІДПОВІДЬ VIII

1. На мою думку становище українського вис. шкільництва в Польщі не варт розглядати окремо і без звязку з загальним становищем. Воно з цього погляду складається з таких головних елементів: а) українізованих вищих шкіл на Східній Україні, б) українського вільного університету та Господарської Академії в Ч.С.Р., в) тайного університету і техніки у Львові. На решті для нашої академічної молоді з Польщі як і для молоді інших націй, в тій чи иншій мірі, відчинені двері вис. шкіл Західної Європи. Маючи це все на увазі, я мушу признати, що стан вис. українського шкільництва зараз багато кращий, як в недавньому минулому, але я не можу признати його задовольняючим потреби нашої академічної молоді по мотивам, які показані нижче.
2. Користування з студій в вис. школах С. У. зараз перешкоджується умовами політичного характеру. Що до студіювання в вис. школах З. Е., то воно утруднено браком відповідних коштів. Тим часом мені здається, що нашій молоді треба в більшій мірі користати з вис. шкіл С. У., бо це має велике значіння для витворення єдиної національної культури, а також при всякій можливості удаватися до в. ш. Західної Європи, бо вони нашій молоді дають не тільки кращу освіту, але й вище культурне виховання, підіймаючи таким чином її рівень серед нашого громадянства.
3. Існуючі приватні школи не можуть вважатися рекомпензатою за страчені права на львівський державний університет, але коли брати наш поступ в справі вис. шкільництва в загально-українському масштабі, то епізод з львівським університетом уявляється порівнюючи не таким значним фактом, як це могло-б бути до революції на С. У. З погляду утілітарного, признання приватности приватним школам ьрівняло-б шкоду втрати прав на львівський університет лише при умові, колиб український університет мав однакові права з польськими державними. При сучасних умовах більш доцільним є не звязування справи українського університету з польським університетом у Львові. Легше

- створити новий український університет, як реформувати вже існуючий польський.
5. В сучасних умовах нашого українського становища в Польщі, питання про університет є цілком політичне. Доказом цього може найкраще служити існування „тайного університету“, честь винаходу чого належить цілком польській демократичній республіці. Як питання політичне, воно тільки в такий спосіб і може бути вирішено, себто шляхом політичної боротьби громадянства і парламентської репрезентації, з притягненням до помочи загальнолюдської opinio через західні університети, наукові товариства, Лігу Націй і т. и. Шляхом такої боротьби створяться предпосилки його рішення, яке по загальному порядку наступить на ґрунті якогось компромісу.
 6. Оскільки мені відомо, українське громадянство в особі різних інституцій та парламентської репрезентації вже нерав брало почин в розв'язанні університетської справи, але ці спроби розбивалися об вороже відношення до неї польського уряду. Зараз справа йде про поборення цього супротиву, і на мою думку воно не зможе відбутися на протязі цього року.
 7. З принципово-національного боку, український університет мусить бути державним, бо більш як 7 мільонів українського населення мають право на свій цілком самостійний державний університет. Національний його характер щодо складу професури та студентства і викладової мови має бути забезпечений законом про його автономію та протекцію Ліги Націй. Утворення державного університету мені також уявляється найбільш реальним. Реальним також компромісом я уявляю собі утворення приватного університету, який би утримувався громадянством при допомозі таких інституцій, як інституції Карнеджи та Форда в Америці, наших американських земляків і т. и. Правність дипломів забезпечувалась би відповідним законом. Найменш реальним я уявляю криво-автономічний університет, бо він зв'язаний з дуже складними політичними проблемами, що вимагають багато часу для їх розв'язання.
 8. Університет необхідно утворювати повний, зо всіма факультетами. Питання про порядок відчинення факультетів є цілком організаційне і вирішиться в процесі самого утворення вис. школи, в залежності від коштів та технічних засобів. Політехніка, маючи на увазі індустріалізацію краю та розвиток і націоналізацію промислу, не менш необхідна як університет.
 9. Після національного визволення Східної України, українських наукових сил, що стоять на рівні з сучасними вимогами вищої освіти, є досить для утворення як університету так і техніки.
 10. Український університет повинен бути в межах української етнографічної території. Університет не є фабрика дипломів, або навіть школа для отримання вищої освіти. Це науковий і національно-культурний центр, що зв'язується тисячами ниток з життям населення, якому він служить. Без цих зв'язків в постійному щоденному життю і своїй науковій та просвітній праці, він не може розвиватися і творити своє діло. Тому плян утворення українського університету в Варшаві повинен бути рішуче відкинутим.
 11. Перший український університет в межах польської держави повинен бути відчинений в Галичині. Вона на це має право і моральне і громадсько-національне. Що стосується місця для нього, то тут слово належить галицькому громадянству. На мою думку, таким місцем мусить бути Львів, по мотивах, які не раз подавалися в галицькій пресі. З цієї позиції можливо відступити лише при умові, що польський уряд для иншого місця забезпечив би ті самі умови з наукового та технічного боку, які університет мав би у Львові (лабораторії, кабінети, колекції, клініки і т. и.). На мою думку опозиція польська Львову, як місце осідку університету, більш тактовна як принципова і підтримується головним чином Поляками зі Східної Галичини.
 12. Всякий університет по відомому виразу нашого великого земляка проф. Пирогова, є барометр настроїв цілого громадянства. До того часу, доки Польща триматиметься тієї політики відносно українського населення, яку вона провадить зараз, наш університет, де-б він не був, буде брати участь в боротьбі за права нашого народу. Але чи буде це противодержавний рух? Зараз по нормам польської поліції читання лекцій по хемії та фізиці є антидержавний вчинок... Молодь завжди найбільш рухливий елемент громадянства, але задоволенне такої важливої потреби, як національний університет, не може не відбитися в заспокоюючий спосіб на настроях як громадянства так і молоді. Тому побоювання протидержавних рухів через університет цілком безпідставні, і розповсюджуються тими політиками, які не знають інших методів боротьби з народними вимогами, як староросійське: „держать і не пушать“.

Кость Мацієвич

- б. професор Вищих Стабутовських Курсів та Сільсько-госп. Інституту в Петрограді,
б. професор Народного Університету ім. Шанявського в Москві,
б. професор Комерційного Інституту та Кооперативного Інституту в Києві*

Щастя й горе Загоровських

(Продовження)

Нарис із минулого Волині

IV. Заповіт Василя Загоровського

Во ім'я святої, єдиносущної, животворящої й нероздільної Тройці, Отця і Сина і Святого Духа. Амінь.

Я, Василь Петрович Загоровський, каштелян браславський, маршалок господаря короля його милости, городничий володимирський, виджу, що всі речі, скільки їх єсть на сім світі, відмінні й минуці суть, тільки час смертельний, той кожного на світ з живота матки його рожденного минути не може й не мине. Маю се перед очима моїми тим більше тому, що коли я був на послузі господаря короля його милости пана мого й речипосполитої сеї минулої весни, військо неприятельське, люде в тім часі царевича, а теперішнього царя кримського Магомета Ібрея, а іменно Мамай Девеєвич мурза й інші мурзи, з котрими могло бути Татар людей тисячів чотири, в державі господаря

його милости пана мого, в землі Волинській, іменно в маєтку пана Сошенського під селом Редкою мене з иншою братією моєю, обивателями землі Волинської, оббили й погромили, самого мене збили й зранили, так само з деякими братією моєю і теж зо слугами моїми, в полон неприятельський взяли; там-же й немало маєтку мого сі неприятелі погані Татаре побрали. І перебуваючи тут в сього вище згаданого Мамає мурзи в полоні час немалий й пильнуючи того, аби мене в сім полоні смерть без порядної полагоди не заскочила, і хоч від сього збиття, зранення й полону неприятельського я є здоровля неспосібного, однако-ж з ласки милостивого Бога будучи в повній пам'яті й цілім розумі моїм, сим тестаментом моїм, во всім з розумислом зладжуючи його, останню волю мою перед усіма й кожним зосібна, кому-б про се нині й на всі потомні часи відати належало, ознамую і явною чиню.

Найперше про се. Колиб Бог милосердний тут у полоні неприятельськїм душу мою з грїшним тїлом моїм розлучив, її в руки владиці Богу, Отцю вседержителю, Богу милосердному поручаю, маючи надїю в його Божїм безчисленнїм милосердїю і в задоволеннїю за грїхи нашї Сина його єдинородного, господа нашого Ісуса Христа, що сидить по правиці Отця й прийде зо славою судити живих і мертвих, царству котрого нема кінця. А як-що котрий христїанин або пан Татарин тїло моє грїшне в землю де погрібе, за се йому, маю надїю в ласці Божїй, Бог милостивий милосердно заплатить.

А що торкається дїтей, синів моїх Василя і Максима, котрі я в малих дитячих лїтах їх з маєтком моїм рухомим в замку його милости господарськїм володимирськїм, в забїгу перед Татарами, при слугі моїм Курилї й при хлопці Сидорї Засядковичу, їдучи на послугу воєнну за Татарами, зоставив, їх в опіку й милостиве кермування Богу милосердному, во Тройці єдиному, яко отцю сирїт поручаю, зичучи їм широго, аби лїт в боязні його Божїй доростали, в раду з невїрними не входили, на дорогу несправедливих не ступали й на стїльцях губителїв не сїдали, але в законї Господнїм завжди волю свою мали й училися його вдень і вночі.

Адже молодість і дитиннї лїта їх, до повного зросту, потребують мати при собі сердечного приятеля, котрий би їх не тїльки покором тїлесним викормлював, але й добрих обичаїв безустанно приучував. Се нікому иншому власне-б їм оказувати не належало, в неприємности отця в дому або по відходї його з сього свїта, як матці чеснїй, доброго поведення й статечнїй. Але мене, отця їх, так само й їх самих Бог милостивий за грїх мїй такою жоною, а їх маткою покарав, що вона — вже рїк минув на день святих апостолїв Петра й Павла в роцї минулїм сїмдесять шостїм, як по неї післала матка її брата її князя Юрїя Чорторїйського, в мене впросившия навідати хору матку свою, — до монастиря зимнянського відїхала і, коли там з її милостю панею Олександровою Загоровською, дядиною моєю, а бабкою своєю приїхала, так само волї своїй задовольняючи й не памятаючи на повинність і присягу свою, проти волї моєї, чоловіка свого, не їдучи в дїм мїй з її милостю панею Загоровською, бабкою своєю, відти з Зимна з маткою своєю в дїм її до Клевая поїхала. До неї, упросивши, післав я трьох приятелїв моїх, людей гідних, їх милости: пана Олександра Жоравницького, старосту, ключника й городничого луцького, пана Гаврила Бокия Печихвостьського, суддю земського луцького, й пана Івана Хрепницького, упоминаючи її, щоби присязї своїй задовольнила й до мене, чоловіка свого, й до дїтей своїх, в дїм мїй, їхала і зо мною статечно, згідно з повинністю своєю, в подружжю жила. Однак-ж вона, нічого не дбаючи не тїлько на мене подружнє упоминання моє через панїв приятелїв моїх, але й потїм і на урядове упоминання листом уряду судового земського луцького через возного земського повіту луцького пана Григорїя Вербського і шляхту, людей добрих, до мене, чоловіка свого, й до дїтей в дїм мїй аж до того часу як я на послугу господаря його милости й речипосполитої проти поганих Татар

на третїм тижнї вступивши в піст великий в суботу в день св. Сорокмученикїв з Володимира виїхав, їхати не хотїла й, мешкання своє при матці своїй улюбивши, проїздок по Литві, й деінде де їй подобалося, уживає. Тому, з сих таких її поступкїв собі її дуже незичливою жоною, а дїткам моїм неприяною й дісно неласкавою маткою бачучи, сих дїтей, синїв моїх Василя й Максима, в милосердне кермування Богу милостивому від мене поданих, в ласкаву опіку, до повних лїт їх, і в зичливе виховання її милости панї Олександровїй Загоровськїй, панї Софїї Іванівнї, княжнїй Заславськїй, дядинї й неначе матці моїй велико ласкавій, а при бабці й матці їх хрещенїй, сим тестаментом моїм я поручив і поручаю сим способом: Має її милість їх яко власних дїтей своїх і всі маєтки — Суходоли, Дегтїв, Перевалки, дворець іллїнськїй під Володимиром, дворець тишковецькїй і часть у двірці Острівцї — в опіці своїй держати й, того всього яко власности своєї уживати, дїтям моїм яко мога найліпше виховання в молодости їх в боязні Божїй даючи, на всіх тих маєтках моїх до кінця життя свого з ними, дїтьми моїми, жити й пожиткїв всіх примножати й причиняти має, приспорюючи їм того всього, що ласкавій матці й добрим дїтям оказувати належить.

І покїрно її милости прошу, аби від тої суми грошей, восьми сот кїп грошей, котру як віно своє на третїй частї маєткїв Суходолїв, Дегтьова, Перевалок і двірця Острівця менї по життю своїм її милість з ласки своєї записом своїм записала й до книг земських у часї засїдань суду перед судом володимирськїм зїзнала, від них, дїтей моїх, згідно з обїтницею своєю не віддаляла, а записом своїм особливим се їм з ласки своєї повинної тепер, як і менї, записала і, на урядї земськїм у часї засїдань у Володимирї зїзнавши, до книг земських се записати дала.

А що за прислуги мої знав я ласку й любов, услужливість до себе ясновельможного княжати Константина Константиновича, княжати Острожського, воєводи київського, маршалка землї Волинськїй, старости володимирського, його милости князя Андрїя Михайловича Курбського Ярославського, князя Дмитра Андрїєвича Козеки й пана Яна Хведоровича Бокия Печихвостьського, брата мого, тому їх милости панїв і добродїїв моїх милостивих покїрно й униженно прошу, аби як тепер, покїль мене тут милостивий Бог в руках неприятельських у полонї задержить, так само колиб мене ось тут до хвали своєї святої, порїзнивши душу мою з грїшним тїлом моїм, взяв, її милість паню дядину мою, паню Олександрову Загоровську з сими згаданими дїтьми моїми, так само й маєточки мої, в оборонї своїй мати зволили й кривду їм робити не допускали; за се їх милости Бог милосердний ласкою своєю Божою платити буде. Особливо, аби їх милість того з ласки своєї пильнувати зволили, щоби жона моя, а матка дїтей моїх, так значно (як про се ширше вище згадано) їм і менї неприязна, в дїм мїй ніколи, аж до повних лїт тих дїтей моїх не вїзджала й в нїм не бувала. Вона бо мене, чоловіка свого, і їх, дїтей моїх, — не памятаючи на присягу свою й не оглядаючись на добру славу, що

статечні жони звикли перед очима своїми завжди мати й чоловікам й діткам своїм оказувати, — опустили і дім мій собі зогидивши, а волоцюжне життя улюбивши, там де їй подобалося, мешкає і проїздок уживає, тому й подруге як її милости пані дядини моєї, котрій в опіку діти й мастки мої я поручив, так само і їх милости панів і добродіїв моїх милостивих, вище в сім тестаменті моїм поіменно виписаних, пильно і покірно прошу, а від вашої милости господарю княже Дмитре Козеко й пане Яне Бокию, брате мій милий, і добродії вельми ласкаві, особливі сього велико жадаю. А що ви мені з ласки своєї й учинности братерської вразі пристойних потреб моїх добродіями й приятелями статечними бути обіщували, то слова й обітниця упоминаюся, аби ви в кожній потребі з ласки своєї, в чім би її милість пані дядина моя або слуги мої в кривдах і утисках своїх і дітей моїх до ваших милостей зверталися, особливо від візду в дім мій жони моєї ласкаву оборону давали й ніякої кривди нікому з них робити не допускали. А коли милостивий Бог і діткам моїм літ повних дорости дасть, тоді, бачучи статечність матки своєї, можуть її до себе в дім взяти, її читати і як матці доброго поведення чесні діти служити. А які шати з верхнього покриття жени моєї у схованню моїм з речами й шатами моїми zostалися, їх її милість пані дядина моя їй тепер всі віддати має.

Коли теж дітям моїм Бог милостивий дасть по сім літ, має її милість пані дядина моя дяка добре ученого й чесного спосібити або того Дмитра дяка, що в мене служив, згодивши, в домі моїм або в церкві святого Іллі у Володимирі їх руської науки в письмі святім дати учити й, не пестячи їх, пильно й порядно до науки приводити, так щоб пізніше з доброї науки своєї Богу милостивому для помноження хвали, господарю своєму й речипосполитій на службу, їх милости панам як родичам, так і приятелям своїм, і теж усім узагалі й кожному зосібна, до цінного віддавання повинности своєї могли бути здатні. А коли їм Бог милостивий дасть дійти до науки досконалої в своїм язичку руським, в письмі святім, в молитвах до Бога, Сотворителя свого, їй в віддаванню достойної чести їй хвали його-ж святій і Божій милости, тоді має її милість пані дядина моя, бакалара статечного, котрий би їх науки латинського письма добре учити міг, їм згодивши, в домі моїм веліти учити. А коли вже в науці сій добре початки мати будуть, має їх її милість за радою їх милости панів добродіїв моїх, в сім тестаменті моїм вище поіменно виписаних, дати до Вильна до Єзуїтів, бо там хвалять дітям добру науку, або де їх милости найвідповідніше здаватися буде на науку дати, аби їй, до дому не приїздяючи й в нім не буваючи, як Бог дасть, сім літ або й більше безустанно пильно вчилися. Коли-ж їм Бог милостивий дасть знання досконале в латинській науці, мають їх милости панове приятелі мої їх на службу на такі місця дати, де-б вони в ній в боязні Божій вправлятися могли. Так само або письма свого руського й мовлення руськими словами й обичаїв чесних і покірних руських не забували, а найбільше віри своєї, до котрої їх Бог призвав і в ній на сей світ

сотворив, і щоб набоженства в церквах наших, грецькому закону належному й порядно постановленого, ніколи аж до смерти своєї не опускали, пости святі пристойно, сповняючи слова Збавителя нашого, в Євангелії святій описані, постили, Богу, Сотворителеві своєму, завжди молилися, ближнього свого кожного, як себе самі, любили а ереси всякої як так, як трутини душевної і тілесної, пильно вистерігалися і від неї відгребувалися. А на останку, іменем Бога живого, во Тройці єдиного і милосердного, в тім їх обовязую, аби з такими людьми, котрі, відступивши достойних передань церковних, ересей своєвільно держаться, ніяких зносин ані пожиття з ними, приязни не мали і в домах таких людей, хиба-б у великій нужді й гвалтовній потребі, ніколи не бували. А коли вони наберуть вправи в добрих обичаях, служачи на таких місцях, як я вище згадав, тоді треба їх дати на службу господарю королю його милости, пану нашому, й вони там Богу милостивому безустанно молячися, можуть дослужуватися ласки господаря його милости, служачи вірно його королівській милости й речипосполитій. А й зараз тепер їх милість панове приятелі й добродії мої, в сім тестаменті моїм виписані, господаря короля його милости просити мають, аби милостиву увагу на заслуги мої маючи, дітям моїм був милостивим паном.

А заслужену плату, котру я в попереднику його королівської милости пана мого милостивого Жигмонта Августа, короля його милости, чесно заслужив на митах волинських, з ласки його милости господарської по двісті золотих на кожний рік мені визначену, а за сім літ неплачену, щоб приказав виплатити, згідно з листами попередника свого короля його милости Жигмонта Августа, котрі листи з іншими листами моїми є в білій скринці. А особливо що тепер на службі його королівської милости й речипосполитої, коли я в руки неприятельські попав, сталася мені шкода від сих неприятелів, поганих Татар, наслідком відібрання двадцяти шести коней, дотого золота, срібла, грошей готових і інших предметів узброєння, зброї, до потреби воєнної належних речей, коли не більше, то певно на тисячу кїп грошей литовських, мають їх милість панове приятелі й добродії мої господаря його милости просити й покірно чолом бити, аби ласкаво нагородити зволив сю так значну й не малу шкоду мою, на службі його господарській й речипосполитої понесену, зо скарбу свого королівського, або чим буде воля його милости господарська, тільки щоб за шкоди всі належна винагорода була.

А коли Бог милостивий дітей моїх здорових доховає до зросту мужського, в котрім подружжя святого потрібувати будуть, тоді мають вони собі від самого Бога милостивого подружжя зичити, із його святих Божих рук глядіти, не кваплючися на красу людську ані на маєток і славу чийого дому вельможного й іншого скороминушу, тільки мають того пильнувати, чи такі люде, з котрими-б вони у вічну приязнь вступити хотіли, себе самих, дім, діти, челядь і підданих своїх в боязні Божій і в усякій почтливості виховують, нестатечностями, пияцтвом, танцями, іграми, гулянками пустотливими, чародійствами, ворожками й іншими

Богу противними злими речами, що в нас дворацтвам звали або зовуть, бридяться. В таких домах, особливо щоб одної віри з ними були, поручивши Богу милостивому, можуть безпечно в святе подружжя вступати, не глядячи по жонах великих посагів, бо-ж досить будуть мати богатства, коли траплять на такі жони, котрі з ними спільно будуть Бога милосердного боятися і в законі Божім завжди захищуватися.

А що торкається дочки моєї Ганни, котру я мав з першою жоною мою Мариною Збаразькою, їй ласку й любов мою повинну отцівську ціло віддаючи, хоч я її через незичливість матки її ніколи очима моїми не видів, записую їй сим тестаментом моїм по життю моїм тисячу кіп грошей литовських сим способом: коли їй Бог милосердний чоловіка доброго в подружжя дасть, її милість пані дячина моя, пані Олександрова Загоровська, має їй тоді, зібравши з пашень, зоставив із інших доходів маєтків моїх, тисячу кіп грошей литовських дати й письмнену заяву, визнану на уряді, що се їй з ласки моєї отцівської дано, від неї взявши, у схованню своїм з іншими листами моїми ховати має. А особливо має їй, дочці моїй Ганні, в тому-же часі, коли замуж дасть Бог, віддана буде, дати стада дикого тридцять волів, овець сто, до того коновочку срібну, кубочки два позолотисті, один у другий складані, а один кубочок позолотистий-же з накришечкою й дві чарки срібні, що я все за маткою її був узяв.

Винен я теж сто золотих польських, себ-то сорок кіп грошей литовських, братії моїй в Литві, князю Щасному й князю Ярославу Ярославичам; сих сорок кіп грошей її милість пані дячина моя, зібравши з маєтку мого їх милости відослати, а квит від їх милости веліти взяти має, що як заплата вся до них дійшла. А що мені князь Кирил Ружинський за ланцюг мій від часу немалого винен зостав сто золотих польських, себ-то сорок кіп грошей, написавши під добрим словом квит свій, ті гроші в нього її милість пані дячина моя відобрати й їх у нього упоминатися має. А коли їх не віддасть, а моє добродійство в викрут який собі оберне, йому за се Бог милостивий запластить.

А що поручив мені в опіку жону й маєток свій пан Юхно Оранський, про се особливо їх милости панів добродіїв моїх, в сім тестаменті моїм виписаних, прошу, аби ту бідну вдову й діти її в ласкавій обороні своїй мати зволили, не допускаючи їй кривду нікому робити. А що грошей його небіщикових на мої потреби, купуючи мід прісний, видано 20 кіп грошей, часть котрих священник мій суходільський, продаючи віск, з сього меду мав зібрати, про се й тепер має її милість пані дячина моя старання поробити, аби сих двадцять кіп грошей литовських усі з тими грішми, що священник за віск візьме, зібрати й до рук священника суходільського в переходок віддати. А коли діти пана Юхна літ своїх доростуть, тоді згідно з волею його небіщиковою жоні й дітям його як всі гроші, так і листи його священник суходільський в цілости при людях добрих віддати має, нічого й найменшої речі при собі не зоставляючи.

Зичив я теж собі того, й тепер зичу з мило сердя Божого самому сього довершити за віку мого, церкву в маєтку моїм в Суходолах і шпиталі як в Суходолах, так і при церкві святого Іллі у Володимирі збудувати й потрібно до потреби уфундувати, цвинтар коло церкви святого Іллі огородити. А як би сього мені Бог милосердний сповнити не позволив, в таким разі в тім її милість пані дячину мою обовязую й покірно прошу, аби її милість, не пускаючи сього в проволочку, зараз — бо-ж і дерево все наготові є — церкву на хвалу Божу й для соборного молення людям Божим, на міцних штандарах її високо, звиш на чоловіка во ім'я Боже, заложивши й теслю доброго способивши, гарно й міцно збудувати на пам'ять вознесення Господа нашого Ісуса Христа на небеса а на тім місці, де я священнику суходільському й маківському показував; а притвір збудувати на мурі, аби був обхід людям коло всеї церкви й коло вівтаря, — тільки аби вгорі вівтаря людям проходу не було, — а склепіння в середині церкви зробити тим способом, як у церкви святого Іллі, а побій зробити гонтами округлий, як в миланівській двірській церкві князя Курбського. Того тільки пильнувати треба, аби міг бути приступ на гору під гонти змігувати сніг, що в зимі метелиця намете, щоб в церкву не капало; або пак під побоями зверх мохом умшити й глиною шпарунки поліпити аби сніг, коли скрізь гонти намете, роставши, не прокапував. Образи, як Деїсус, так намістні ікони празничні й пророцькі або відповідно до потреби й порядку церкви нашої християнської гарно помальовані були і ліхтарь для свічок так само, як в церкви святого Іллі, аби був завішений. При тім щоб дзвіниці немалі при обох церквах як в Суходолах, так і у Володимирі поставлені були; дзвонів чотири два по двадцять, а другі два по десять кіп грошей литовських мають бути куплені, з котрих два більші з меншим при церкви суходільській, а другі два при церкви святого Іллі мають бути на дзвіниці завішені, а по третім дзвоні старім. При сих церквах є сосуди: келих один срібний позолотистий і ложечка є при церкві святого Іллі, а до церкви суходільської так само треба зробити. До того Евангелії дві, хрести два сріблом оправити й позолотити, кадильниця дві із срібла окувати, стихарі два дяконські з білого адамашку, а два стихарі з полотна колонського для будних днів справити й до сих церков дати церкву святого Іллі зверху, аби від метелиці в ній не капало, й для того, щоб не гнила, поправити. Цвинтар коло церкви святого Іллі, найнявши трачів і порізавши колоди дубові, що там є, у звязь гарно і міцно, огородити. А там же на сім горбі недалеко від церкви за домом поповим огороду здовж на сорок сажнів поставивши, цегли в ній наробити й піч там же при воді поставивши, як цеглу, так і вапно випаливши, в сю звязь цвинтар цеглою обмурувати й дірки одна від другої на сажень для оборони від неприятеля й стріляння з ручниць поробити. Образи празничні в церкві святого Іллі веліти помалювати й побіч намістних ікон так само в сій церкві по правій стороні увійшовши до церкви, ікону велику, аби те все голе місце заступила в ім'я трьох

святителів: Василя Великого, Григорія Бого-слова й Івана Золотоустого гарно казати в-малювати й там поставити.

Шпиталь один в Суходолах на тім місці, де я священнику ходівському й маківському вказував, себ-то кімнату білу са нів трьох, сіни сажнів трьох, чорну кімнату напро-тив сажнів трьох поставити, сіни в бік на півтора сажня попере-к переполовити, себ-то за-городити, аби дві комір-ки на сховок були: одна білій, а друга чорній кімнаті; двері з сіней одні на вулицю, а другі дверці в бік, в сад, до церкви ходити й в сінях комин для важених з цегли змурувати.

В Володимирі при церкві святого Іллі здовш боком одним від ріки, себ-то від залужжя, так само власне дім поставити, тільки там причинити для дякона дімок в одну стіну й під один з сям шпитальським домом побій, кімнату на півтретя, а сінки на півтора сажня, стаєнку на попові й дяконові коні, так само в ціну на два сажні, а в бік до води вікно в сій стаєнці для метання гною зробити, аби на цвинтарь гній і нечистота не була метена. І як попового дому, так і сих дімків цвинтарем довкола огорожувати не треба, бо се місце плоту не мало займе. Там же увесь сей пляц поза цвинтарем садом порядно засадити, під шнур, дерево від дерева на пять сажнів, садячи груши, яблука, сливи угорські, а вколо черешні.

А що на те все не мало кошту й грошей як на церковні наклади так і шпитальні роботи треба, тому її милість пані дядина моя, збіжа, пшениці, жита й інших збіжей спровадивши ті всі потреби, не пускаючи на проволочку, полагодити й за Божою поміччю докінчувати їх має. А забезпечуючи священників, дякона і доброго дяка, так само й шпиталь при церкві святого Іллі, за щоб там безустанно, мешкаючи Богу милостивому хвалу давати могли, священнику збіжа з пашні моєї двірця володимирського на кожний рік, жита кіп пятьдесят, вівса кіп десять, гречки кіп пять, ячменю кіп пять, пшениці зо млина мого володимирського на проскурій й на його потреби три треба ви-давати; дякону жита кіп тридцять, вівса кіп пять, гречки кіп півтретя, ячменю кіп півтретя; дяку жита кіп двадцять, гречки й ячменю стільки ж, як і дякону з пашні моєї двірця тишковецького так само що року. До того третя мірка млина мого володимирського має бути за-продана або виарендувана, за котру я певний сього, дванадцять кіп грошей литовських на рік дадуть. З сих дванадцяти кіп грошей поповській три, дякону кіп три, дяку кіп чотири, на сукно кіп півтори, а на кожух півкопи грошей що року треба платити.

А се для того дяку доброму більше, аби безустанно, в тій білій кімнаті проти шпитальної горної кімнати мешкаючи, дітей, котрих на науку будуть йому давати, Богу і людям добрим вдячно учив, в церкві на книгах гаразд читав і співав, книги, яких церква пильно потребує, щоби з доброго зводу безустанно писав, аби що тижня по три тетради аркушевих¹ справедливо й нехвальшиво на-писував. А на рік півтора-ста тетрадей. Папер на се,

киновар, горпки, купервас і гуму її милість пані, за мої гроші купуючи, йому давати має.

А на уфундування шпиталю при церкві святого Іллі що року по дванадцять осіб убогих і здоровля неспосібного людей Богу милосердному служили, має її милість пані дядина моя в пана Василя Кайли млинарство білоберезьке купити, бо мені се продати обіцяв. А купити се має її милість, взявши з тих грошей сто і двадцять кіп грошей, котрі я у скринці моїй в Курила й в Засядковича близько півтора-ста кіп грошей в червінцях, в талярах і в монеті грошевій зоставив, що зо списків руки моєї, при кождім мішку написаних, покажеться. І ту мірку млина березького купивши, її милість пані дядина виарендувати має, себто вимовити виарендуючи, аби що року давано на вбогих до сього шпиталю муки житної по двадцять чотирі маці, муки пшеничної по дві маці, круп або пшона по маці, гороху мацу, маку чверть маці, а грішми на одержу й обхід їх по дванадцять кіп литовських.¹

І на ту куплю млинарства має її милість взяти письменний дозвіл владики володимирського, для чого пан Михайло Дубницький, вїйт володимирський, до отця владики причинитися має, аби на се порядний лист був даний, а я йому за його посередництво тридцять кіп грошей спускаю з тої суми грошей вісімдесять кіп грошей, що він мене через їх милість панів людей добрих згодив за наклади й шкоди мої, котрі я, з його причини правуючися з ним, прийняв. Але тільки пан вїйт мені триста кіп грошей, котрі я за нього довгу його пану Василю Кайлі заплатив, і пятьдесят кіп грошей за шкоди мої до рук її милости пані дядини моєї віддати має.

А коли не схоче за се вїйт до отця владики причинитися, в такім разі всі вісімдесять кіп грошей при сих трьох сот копах її милість пані дядина моя в нього взяти має й старання про се її милість робити повинна буде, аби за сі гроші мої кіп сто й двадцять для уфундування того шпиталю щось купити могла; а покіль купити зможе, збіжа з двірця мого володимирського, потому, як про се вище написано, й грошей, продаючи збіже, бо є, й теж винаймаючи сад володимирський, не се шпиталь що року давати її милість має.

Михайло Возняк

(Кінець буде)

Байрон

(З приводу сотих роковин смерти поета)

ГЕТЕ і Байрон, два великі й голосні поети, найголосніші в ХІХ-ім столітті. На перший погляд дещо подібні до себе, навіть зверхним виглядом, особливо в молодечих літах. Оба гарні, з профілями виразно й реґулярно вирізбленими, як молоді, грецькі боги. Оден з Парнасу в дубові ліси Германії заблукався, другий між синів Альбіону.

Байрон, лорд, член палати панів, своїми палкими й мудрими промовами робить вражіння, йому віщують світлу політичну будучність; Гете в трицятім році життя тайний радник, пізніше міністер і преміер міністрів, особистий приятель герцога. Гете і Шіллер, Байрон і

¹ 48 сторін цілого аркуша.

¹ Маца ривняється гарцеві.

Елеонора Дузе †
славнозвісна італій-
ська драматична
артистка померла
в Пітсбургу (Ам.).
Тіло перевозиться,
на державні кошти,
у Рим

Дж. Г. Байрон
1788—1824
(Див. статтю Б. Ленкого)

Мазена. Образ Гораса Верне (Н. Vernet, 1789—1863) на мотив поеми Байрона

Красвид з Київщини

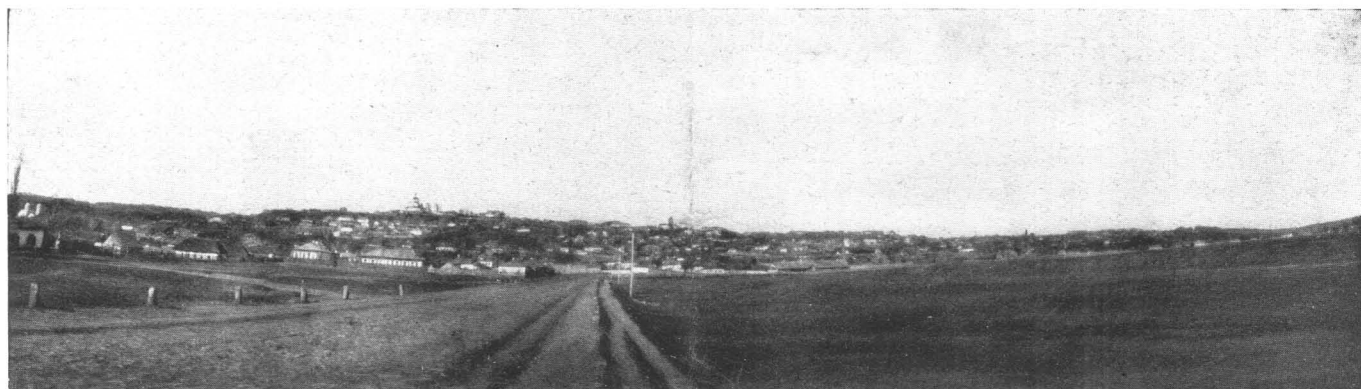
З ВЕСНЯНОЇ ВИСТАВКИ В БЕРЛІНСЬКІЙ СЕЦЕСІЇ
(Див. статтю М. Глуценка)

Е. Фріч: Красвид

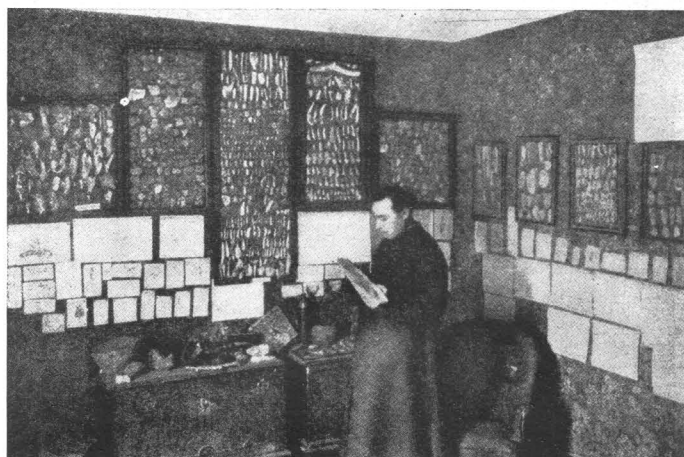

Даврінгавзен: Портрет

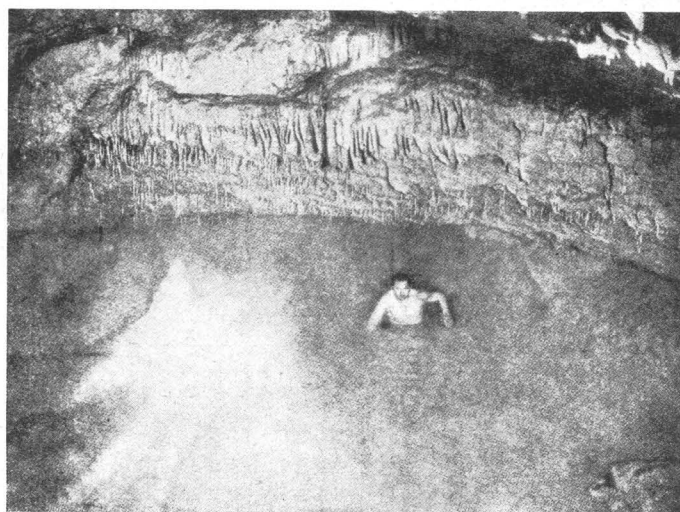

Загальний вид на Полтаву

НОВІ ПЕРЕДІСТОРИЧНІ ЗНАХІДКИ У ФРАНЦІЇ

Аббе Лемозі, сільський священник у півд. Франції, у своїм музею передісторичних знахідок. Він відкрив недавно в м. Лот старі печери з багатими слідами письма і мистецтва з доби т. зв. печерної людини. Малюнки і різби звірят дуже вдатні

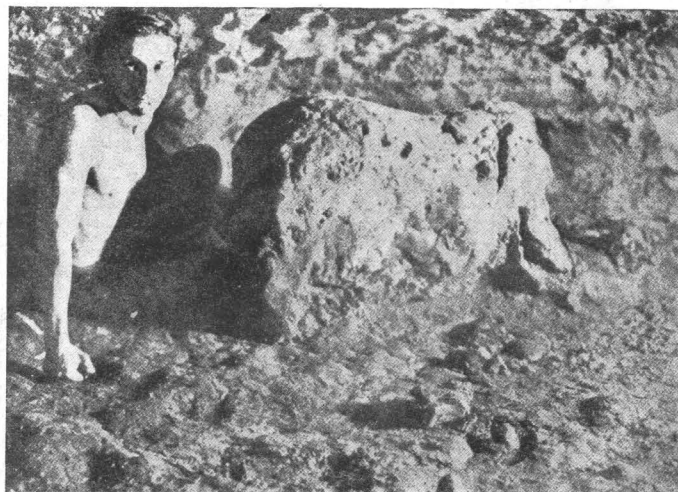

Французький археолог Н. Кастаре у нововідкритій ним, водою наповненій печері біля Монтепан (гор. Гаронна) з величавими пам'ятками первісного мистецтва, вік якого означається на яких 25.000 літ

Фотогр. на ліво

Др. Гельферіх †
б. міністр, лідер
німецько-націо-
нальної партії,
погиб
у залізничній
катастрофі в
Беллінцона

Кастаре біля різби що представляє медведя без голови; до нього була прикріплена правдива медвежа голова, череп якої лежав між передніми ногами

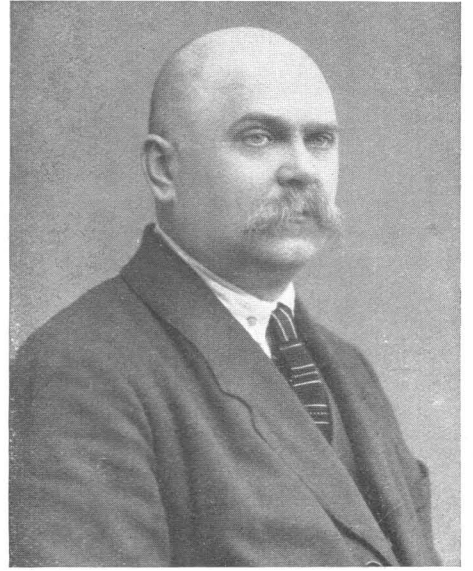
СЕНАТ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В ПОДСБРАДАХ

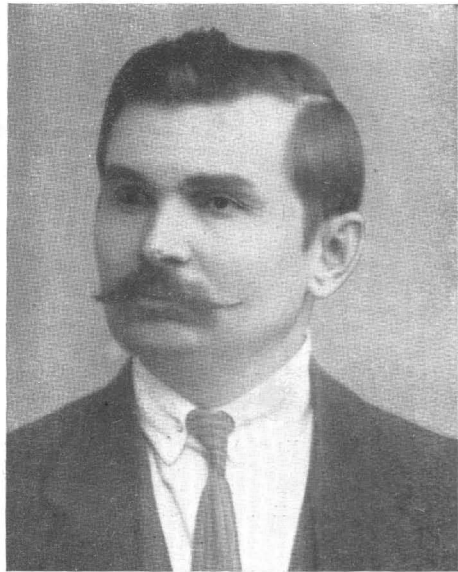
1

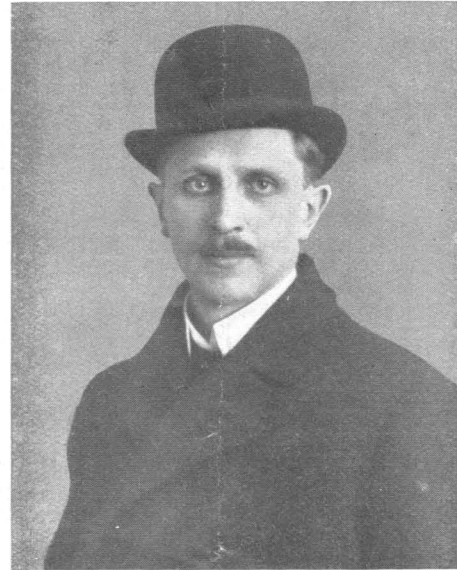
2

3

4

5

6

1. Проф. І. Шавгенів, ректор У.Г.А.
2. Проф. Б. Іваницький, проректор
3. Проф. І. Шереметинський, декан агрономічно-лісового відділу
4. Проф. О. Мицюк, декан економічно-кооперативного відділу
5. Доц. О. Коваленко, декан сільсько-господ.-інженерного відділу
6. Доц. Б. Мартос, секретарь професорської ради

Фотографія на ліво:

Ку-Клук-Клан, голосна американська організація, обернена проти чужинців (гол. Жидів), звана тепер американським фашизмом. Обряд цілування прапора

Шеллі; на Гете нападають за його Werthers Leiden, кажуть що він деморалізує молодіж, на Байронові перші збірки віршів пише Edinburgh Review гостру, невблагану критику. Не дивлячись на те, Гете стає одним махом на верхах німецького Парнасу, а Байрон „одного прегарного ранку будиться і довідується, що він знаменитість“¹. Оба люблять подорожувати й філософувати, оден пише „Фавста“, а другий „Манфреда“, оба люблять природу і — жінок, обом слава вінчає горді чола, оба стають невмірущими, гордощами своїх народів і людства.

А всеж-таки вони тільки на зверх подібні до себе; в глибині душ і творів вони інші. Байрон — геленістичний романтик, Гете — романтичний геленіст. Гете — Зевес на модернім Парнасі, Байрон — Аполлон, котрому Ананке веліла бути Гефайстом. Гефайст був невдоволений кузнею англійського пуританізму, кидав її і став сатиром-лісовиком, рознузданим і злобним, Нептуном у грі хвиль, в погоні за Нереїдами — пристрастей і ідей.

Гете, готицька вежа, що виростає з глибокх солідних основ, і хоч збудована вона з численних пілястрів, вежечок, капітелів, хоч оздоблена всілякими акантами, арабесками, фантастичними смоками, всеж-таки творить синтетичну цілість і спинається вище й вище, ген аж у хмари; Байрон — розбурхане море, що заливає прибережні піски, скелі, левади, — шумить, бушує, грає, і гине в океані. Слова Гете падають на людство як весняний дощ, то знов як туча в літі, як хмаролім, але скріпляють родючу силу її, уплоднують землю; Байронові твори, — як лискавки, як громи михтять і гогочуть на нашім виднокрузі.

Байрон мав сильний і непереможний вплив на свій вік, на свої часи, значіння Гете менше помітне, але трівке. Байрон — увертура, повна диссонансів до прегарної, ще ненаписаної опери; Гете — симфонія, велика, може найбільша, яку доси знає людство, викінчена від першого до останнього тону. Байрон блискучий ефект, Гете могутнє вражіння; Байрон бурливий потік, Гете глибока криниця; Байрон — Олександр Великий; Гете — Цезар, Наполеон і старий Фріц, звязані в гармонійну цілість.

Байрон wollte Herrliches gewinnen, aber es gelang ihm nicht;² Гете вміраючи кликав: mehr Licht! В тім трагедія обох, трагедія навіть найгеніяльнішого чоловіка, бо він — лиш чоловік.

□ □ □

Джордж Гордон Байрон (George Gordon Byron), по мамі походив від шотландського короля-поета Якова I, по батькові був шестим і останнім лордом того імені. Родився 22-го січня 1788 року. Батько, прозваний „шаленим Джеком“, промарнував свій і своєї жінки маєток і помер на мандрівці у Франції 1791 р. Джорджови було тоді три роки. Незвичайно гарний, але слабовитий і каліка на ногу, виховався під опікою доброї, та крайно нервової мами, котра повіривши словам якогось ворожбита, що її син-одинак буде великим і дуже славним

¹ I woke one morning and found myself famous.

² Слова Гете.

чоловіком, від пятого року казала його вчити. Лікарі лічили ногу, мастили її всілякими мастями, викручували, а вчителі — учили. Будучий великий поет зарання пізнав, що таке терпіння. Але не піддавався йому і гірше всього не любив, як милосердилися над ним. На перекір судьбі, виробляв у собі силу і сміливість. В молодечих літах був першим стрільцем, їздцем і пливачком. Але люди все таки дивлячись на нього казали: „Який гарний цей молодий Байрон! Шкода, що каліка!“ Такі слова болючо вражали його незвичайно ніжну й чутливу вдачу, вповивали її імлюю окремого байронівсько-демонічного скиптицизму, доводили до питання: „пощо цей світ, з франтами, вельможами, магістрами, з жінками відомого типу і — зі мною?“

Побут в Шотландії, в гористій країні королівських предків Байрона, незвичайно добре вплинув на його здоровля, а гарна природа все таки до якоїсь міри примирила його з життям і зі світом. Полюбив її і пізніше, оспівував так чудово, як мало хто. Але пантеїстично не зіллявся з нею ніколи, і з того боку він інший ніж його приятель, другий великий поет англійський, Шеллі. Байрон ніколи не забуває про себе. Він не атом великого організму природи, не молекула космоса, а король — дух, гордий і невгнутий, віруючий у свою невміручість, він — вінець творіння.

В десятім році життя (1798), по смерті свого двоюрядного діда, дивака, лорда Віліяма, став лордом і пером Англії. „Чи я змінився тепер?“ — питався своєї мами.

В родовім маєтку лордів Байронів, Newstead-Abbey, чув оповідання про свого грізного попередника, перед котрим дріжали піддані і котрий, на їх щастя, мало коли показувався зі свого замку. Ці оповідання доливали оливи до пламінної уяви молодого Джорджа. З пістолями в кишенях блукав по лісах і лугах, жив у царстві своєї буйної уяви. Вирваний звідтам і перенесений до знаменитої школи в Гарро, не був найкращим учеником. Математики не любив, радо вчився історії, особливо грецької і читав поезії. Тут став писати свої перші твори. В Гарро перебув літ шість і учителі відітхнули лекше, як збулись молодого, химерного лорда.

Рoku 1805 поступив на університет в Кембридж (Trinity College), а 1807 видав збірку віршів Hours of idleness (години довілля). Вірші, гарні формою, а незамітні змістом, приняла публіка прихильно, а критика злобно. Ця злоба озлобила поета. Побувавши й погулявши в крузі веселого товариства в родиннім своїм замку в Нюстед-Аббі видрукував 1809 року гостру сатиру English bards and Scotch reviewers (Англійські барди й шотландські критики), в котрій виступив гостро не тільки проти критиків, але й проти сучасних письменників, не пощадивши навіть Вальтера Скотта і Томаса Мура.

В тих віршах виявив виімкову силу слова, бистроту ума, дотеп, гореч і безощадну сатиру, елементи, котрі нині тісно звязуємо з так званім байронізмом. Ставши повнолітним, заняв місце в палаті лордів, але не закрив його довго. Літом 1809-го року вибрався зі своїм товаришем, Гобгузом в подорож на схід. Від-

відав Португалію, Іспанію, Альбанію, Туреччину і Грецію, як Леандер переплив Геллеспонт і по двох роках вернув до Англії. Смерть матери, блискуча промова в палаті лордів, і в два дні пізніше дві пісні „Мандрівки Чайльд Гарольда“ (Child Harold's pilgrimage). Поема мала небувалий успіх. Одної днини розпродано 18.000 примірників. Байрон „збудився знаменитим“. „Мандрівка Чайльд Гарольда“ —, це поетичний, незвичайно ефектовний образ того, що поет бачив, пережив і передумав за час своєї подорожі по світі. Прегарні описи природи, малювані сміливо, оригінально, мерехтливо, цікаві зустрічі й пригоди, історичні спомини й алузії, все те хвилює, грає, міниться лініями й красками, як море. Все щось нового: нові вражіння, гадки й почування, що раз нові настрої. Байрон „скептик“, „мізантроп“, „мрачний дух руїни“, вміє захоплюватися, вміє любити, вміє стати в обороні поневолених Греків.

Небувалий успіх „Мандрівки Чайльд Гарольда“ захопив його до дальшої праці. Між 1812 і 1816 являються: „Є Іявр“, „Наречена з Абідос“, „Корсар“, „Лара“, й „Облога Коринту“. Герої і героїні цих поем мають багато спільних прикмет. Вони пристрасні, поривисті, непогамовані й необчислені у своїх вчинках, окутани імлюю загадочности, пів демони, пів люди. Любов і помста, сентимент і порив хвилюють їх серцями. Невдоволені світом і собою, мов ангели стручені з неба, бунтуються проти людей і Бога, рвуть кайдани, допчуть ногами традиції та інституції, політичні й суспільні, релігійні й національні, — хочуть волі, безграничної волі для людини. В тій боротьбі зі світом і з собою зразу побіджують, а врешті всеж-таки гинуть, як усе на світі. Поруч них жінки, гарні, поетичні, вимріяні, до звичайних жінок мало подібні, але мужам своїм і коханцям вірні аж до смерті. Скрізь багато фантазії, незвичайна легкість творення; поетична форма раз пливка як морська хвиля, то знов етерична як блакити, то нагла як буря богата, і послушна думкам... Не кузня, а буря поетична...

□

□

□

Яксь ворожка сказала раз Байронови, щоби він був обережним у 28 і 37 році свого життя.

В 27-ім р. Байрон оженився з баронесою Анною, Ізабелею Мільбанк-Ноель, образованою і багатою дівчиною, від котрої дістав був давніше гарбуза, а котра тепер, коли поет став славним і загально відомим, згодилася віддатися за нього. Гадала, що молодий лорд-поет вишумів уже і що з Дон Жуана зробиться він солідним мужем. Але Байрон, котрий від дитини любився і засьно розчаровувався в любови, не змінив своєї вдачі. Годі було знайти жінки, котра була-б втіленням його Лейл, Зулейок, Медер, Гульнар, Анджіонін, Ад, Мір, Марин і других поетичних мрій. До того гроші, — ах ті гроші! Цеж найгірші вороги великих поетів! Байрон не числився з ними. Задовжив свій лордівський маєток. Екзекутори, не зважаючи на медові місяці молодого подружжя, стали навідуватися до них. Поет не мав того спокою, тої самоти, до котрої часто-густо утікав від гамору життя.

Розійшовся з жінкою, а властиво вона з маленькою донечкою відіхала від нього до родичів й не вернула. Скандал... Аристократичний світ, а за ним так звана публична опінія стали по стороні жінки. Загал любить творити богів і любить скидати їх з педесталу. Байрон, як скоро став любленим і славним, так ще скорше зробився предметом нападів і всякого рода зневаг. Дня 25-го квітня 1816-го року покинув Англію, щоби живим до неї не вернути.

Бельгія, Ватерло, величні строфи третьої пісні „Чайльд Гарольда“, Райн і Швайцарія. Тут зустріч з Шеллі, страшна картина розпуки „Темрява“ (Darkness), смілива рапсодія „Прометей“, поетичне оповідання „Шілонський в'язень“ із знаменитим гимном до свободи (Eternal spirit of the chainless mind!) і початок ліричної драми „Манфред“, заснованої на нерозгаданих загадках життя, байронівська варіяція на тему Гетового „Фавста“. Зимою поїхав до Венеції, весну перебув у Феррарі („Тассо“) а звідти відвідав Рим (The Niobe of Nations). Вернувши до Венеції, кинувся в Мальстром рознузданих романтичних пригод, ніби хотів утопити в ньому себе разом зі своїм поетичним генієм.

Передчасно посивів, безсонність сіла біля його постелі, пропасниця стала підкрадатися до нього. Тоді, як Шевченкова німфа Егерія, завітала до нього молода і гарна графиня Тереса Гвіччіолі, котру 16 літньою дівчиною віддали за 60 літнього старця. З нею поїхав Байрон до Равенни і Пізи, забув про свій гарем, пережив найкращий свій роман.

Геній не потонув, лиш вилупив з Мальстрому... Четверта пісня „Чайльд Гарольда“, комічне оповідання „Бенно“, повне привабливого гумору й несилюваного дотепу, свободолобива „Ода до Венеції“ і „Мазапа“, жакхливий гін на дикому кони крізь степи України, ніби якийсь символічний образ нашої історії. Цєю поемою спопуляризував Байрон імя нашого гетьмана і зробив його одною з невмірущих тем у літературі і в мистецтві. Тоді почав теж свого „Дон Жуана“, котрого Гете назвав „безмежно-геніяльним твором“. Пригоди Дон Жуана творять яку лиш дванадцятку частину цієї обемистої поеми (16 пісень); побіч того — прегарна лірика з „ненавистю до людей, яка доходить до жорстокости і з любовю до чоловіка, що межує з глибинами ніжного привязання“ (слова Гете); решта — це дотеп, жарти, гумор, сарказми, ідовита сатира, тріюмф зневажених святощів, то знов мрія, кохання, поцілуї, грецька дівчина Гаїде, серед задуми на самоті в скалистій печері. Скок у безодню людського буття, сміливий лет на верхівя думки, мандрівка найтемнішими потайниками людського серця, схід і захід, північ і полудне, минавшина й теперішність, хорівід, оргія, думок, вражіннь, малюнків — дійсно універсальний твір поетичний вінок на голові дивного поета.

Куди нище стоять трагедії „Маріно Фалієро“, „Фоскарі“ і навіть „Сарданапаль“, хоч сильні тиради цього останнього велеть читачеві забувати про недостачі характеристики і про брак локального тону. Зате містерія „Кайн“ вражає своїм демонізмом і найшлахотнішою красою англійської мови. „Кайн“ кінчиться епілогом „Небо і земля“. В Равенні написав ще Байрон свою „Візію суду“ (Vision of Judge-

ment), відгук полеміки з придворним поетом Суті, котрий поезію Байрона назвав школою сатани (Satanic school).

Свободолюбивий, революційний дух, котрий так різко і так гостро гомонить в Байронових творах, виявився також у його політичній діяльності. Він замішався в рух Карбонаріїв, і мусів зі своєю любкою, з її батьком і братом (графами Гамбі) перенестися в Пізу. Тут стрінув його важкий удар. Його приятель, молодий, великий поет Шеллі втопився дня 18-го липня 1822 коло Спеції. Байрон зготував йому достойний похорон, тіло автора „Алястора“ спалив, попіл перевіз до Риму, зложив у протестантській церкві, а сам, продавши останки родинного маєтку і зібравши гурт добровольців поїхав помагати Грекам у їх визвольній боротьбі. Це зробило велике вражіння, не тільки в Греції, але і в цілм світі. „Дух ненависти“, „демон руїни“, „ворог людства“ йде в поміч угнетеному народови. В Англії дивилися на це фантастичне підприємство лорда Дон-Жуана, як на сенсаційну авантуру, а між тим Байрон робив своє діло поважно. Годив і мирив грецькі революційні партії, помагав збігцям, купував зброю. Знав що Метакси, Колокотроні і Маврокордати — це не Леоніди, Темістоклі і Мільтіяди, але вірив у щасливу зорю малого народу, котрий забажав волі. Дня 4-го січня 1824 приїхав до Міссолунгі, де його військо повитало усіми почестями, а населення великим одушевленням. Незабаром зібрав і вишколив відділ 500 Суліотів, котрих разом з молодим графом Гамбі мав вести на Лепанто. Перестудився, дістав пропасницю і 19-го цвітня 1824 замкнув передчасно стружені повіки.

Тіло великого поета зложено в деревляній домовині, домовину накрито військовим плащем, покладено на ній шолом, меч і лаврову корону і офіцери корпусу віднесли свого вождя до церкви, в котрій лежали вже Марко Боццарі і генерал Норман. Звідси перевезено тіло Байрона до родинного гробу в Гукналь, а серце осталося у Міссолунгі.

Таким акордом скінчилася поема, котрій на імя лорд Джордж Гордон Байрон.

З тої пори минуло літ сто; століття котре бачило Наполеона, Гете, Шопена, Ваґнера, Пушкіна, Бісмарка, Ніцше й багато других великих людей, синів Марса, Атени й Аполлона. За той час чимало змінилося на світі. Неоден раз перерисовано політичну карту обох півкуль, з окрема старої Европи. Неоден поневолений народ здобув собі волю, неоден вольний втратив її. Неодно нове постарілося, і неодно старе знову стало модним. Серед гуку гарматами і серед буденної товквітні забулося неодно славне імя. Байрон видержав пробу часу. Його не забули. Могутня британська імперія, великий англійський народ святкують нині сотні роковини смерти одного зі своїх найбільших поетів, поета любови й помсти, демона ненависти й погорди, духа протесту і бунту, того самого, на котрого за життя сипалося болото й каміння, котрого літературні впливи називали школою диявола.

А впливи ті були великі, більші ніж котрогобудь другого поета. І не лиш в Англії, але в цілій Европі, на цілм світі. Пушкін, Міцкевич, Лермонтов, Словацкий, Гайне, Мюссе —

про сотки менших не згадуючи — піддавалися чарам поезії „Каїна“ й „Чайльд Гарольда“. Був час, коли XIX століття називали століттям Байрона, коли голосніших імен, як Наполеон і Байрон, не було. Той вплив вдирався навіть у буденне життя, надавав закраску фізіогноміям людським, творив байронівські типи. Що-ж таке байронізм? Звичайно називаємо так світовий біль (Weltschmerz), мрачне розчарування, жаждобу сильних вражінь, і великих подвигів, погоню за новиною, погорду до товпи, а боготворення одиниці, одиниці, що бореться з товпою за своє і за її добро, котрого товпа не розуміє, бо вона на те товпа. Іншими словами — погорда і ненависть до того що є (пессимізм), а туга до ідеалу (оптимізм). На око вузол скрайностей і контрастів, на ділі річ природна. Хто любить добро, мусить ненавидіти зло, хто хоче нового, мусить руйнувати старе. Так було перед Байроном, так є по нм. Байрон звязаний генетично з Руссом і Шатобріаном, з французькою революцією, з наполеонською мрією про світовий імперіялізм і з пробудженням національних ідей та визволених стремлінь, котрі явилися як протест проти цього імперіялізму. І в англійській літературі Байрон не якийсь велитенський блискучий моноліт, він тісно звязаний з Попом і Драйденом, а через них також з їх попередниками аж до Шекспіра. Все те, що бачимо в Байроні, було вже в гуманізмі, котрий боровся за права одиниці, стремів до волі, бунтувався проти насили, але Байрон надав цим змаганням свій окремих вираз, — мрачний, пристрасний, огнений, демонічний. Його попередники жалувалися, він проклинав; вони співали, він гримів; вони тужили, він сміявся, сміхом шайтана. Це що скривалося в глибині душ мільонів, що несміливо добувалося на верх у словах вибраних одиниць, те спонтанічно вибухло з грудий і з мозку цього шаленого співця-титана, цього лорда-поета і поета-лорда, Дон Жуана і Чайльд Гарольда, Каїна і Шілонського невольника, що рвався з вежі над озером чудовим у світ свого казкового, нездійсненого ідеалу. Називають його батьком романтизму, родоначальником дияболістів, духом руїни, — це все неслухно. Між великими романтиками такими як Кольридж, Вордсворт, Поп, Драйден і Шеллі він може найменше романтичний, культу диявола не ширив, охотою визволювати Греків дав хиба найкращий доказ, що хотів творити новий і то реальний лад, був одним із духів вічних революціонерів, котрі силою свого мистецького ґенія і свого вульканічного темпераменту гнали і женуть людство все дальше й дальше. Він не сонце і не порання, ані вечірня зірниця, не місяць романтичний, з мертвецьким синьозеленим обличчям, він „блискавка темної ночі“, він грім, що воздухом ворушить, оден із найсильніших громів, що гоготіли над Европою XIX-го століття.

В часах реалізму в поезії і в політиці, в період ніби-то позитивної праці на полі думки й суспільного життя лорд-поет, з обличчям злобно всміхненого демона сховався був у хмари пережитків, перейшов, як декому здавалося, в країну споминів романтичних. Нині, по великій війні, коли індивідуальність народів і одиниць спутано перґаминами всіляких до-

говорів, коли свободу думки здавлено цензурою, а свободу руху залежнено від усяких віз та худобячих паспортів, коли творяться всілякі нового типу „святі союзи“, — Байронове, гірко всміхнене обличчя, знов виринає із за хмар. „Чайльд-Гарольд“, „Дон Жуан“, „Кайн“ і „Сарданапаль“ стають зрозумілими для мільонів невольників Шіллонських. Особливо близьким робиться він для народів, що пережили страхіття війни, заплатили дорогий податок маєтку і крові, а в заплату за те дістали нове, ще гірше від старого ярмо. Невольники Шіллону! Між ними й український народ розуміє нині, може краще ніж в XIX-ім ст., автора „Мазепи“, розуміє й Куліша, котрий являється найвизначнішим байроністом української літератури.

Wüßten wir doch kaum zu klagen,
Leidend singen wir dein Los:
Dir in klar und trüben Tagen
Lied und Mut war schön und groß.
(Goethe)

Б. Ленкуй

Байрон і Шевченко

У мемуарній літературі про Шевченка згадується, що Шевченко, між іншими світовими письменниками, читав також Байрона; не в оригіналі, звісно, а в перекладах: польських (Мицкевича!) і російських. Не знаємо, чи хто з наших істориків літератури і біографів Шевченка йшов далше по сій нитці і знайшов які позитивні сліди впливу Байронової поезії на Кобзаря, тому позволимо собі поділитися з читачами одним вражінням, яке мали ми недавно, переглядаючи — з нагоди ювілею — вибір Байронових поезій.

У звіснім гимні в честь Греції („Дон Жуан“, III), що починається:

The isles of Greece! the isles of Greece!
Where burning Sappho loved and sang...
(Грецькі острови! грецькі острови,
де палка Сапфона кохала й співала...)

і містить у собі поетичне порівняння старинної Греції з сучасною поетови, три останні строфи такі:

Trust not for freedom to the Franks —
They have a king who buys and sells;
In native swords and native ranks
The only hope of courage dwells:
But Turkish force and Latin fraud
Would break your shield, however broad.

Fill high the bowl with Samian wine!
Our virgins dance beneath the shade —
I see their glorious black eyes shine;
But gazing on each glowing maid,
My own the burning tear-drop laves,
To think such breasts must suckle slaves.

Place me on Sunium's marbled steep,
Where nothing, save the waves and I,
May hear our mutual murmurs sweep;
There, swan-like, let me sing and die:
A land of slaves shall ne'er be mine —
Dash down yon cup of Samian wine!

Дослівний переклад буде такий:

Не сподівайтесь волі від Франків —
вони мають короля, що купує і продає;
в рідних мечях і рідних рядах
єдина надія хоробрости живе:
Та турецька сила і латинська зрада
зломали-б ваш щит, хоч який широкий.

Наповни високо чарку самійським вином!
Наші дівчата танцюють у тіни —
бачу як їх чудово-чорні очи сяють;
та дивлячись на кожду палку дівчину,
мої власні горячими слізами заливаються,
на думку — такі груди мусять кормити рабів.

Положіть мене на мармурнім склоні Суніону,
де ніщо, окрім филь та мене,
не чуло-б як наша спільна розмова полине;
там нехай я мов лебідь заспіваю й умру:
країна рабів ніколи не буде моєю —
кинь геть ту чарку з самійським вином!

Зпоміж сих сильних строф особливо вражає нас остання — подібністю свого мотиву до Шевченкового „Заповіту“. Звісно — подібністю самого тільки основного поетичного мотиву, одначе обробленого Шевченком цілком самостійно, оригінально і гарно. Друга строфа пригадує подекуди думку „Огні горять“, одначе ся подібність може бути тільки припадкова. Більше — нехай скажуть спеціалісти по Шевченку, зокрема добре було-б, щоб вони розслідили, котрі саме Байронові поезії і в яких перекладах читав Шевченко.

Моцарт

Написав Каміль Белєл

КОЛИ 1790-го року Гайдн покидав Відень, щоб удатися до Лондону, Моцарт ридаючи кинувся улюбленому другови на шию зі словами: „Мій коханий татку, сей поцілуй буде останній, ми ніколи більше не побачимося.“ І коли пару місяців потім Гайдн довідався про смерть Моцарта, тоді і він кликнув з плачем „Приятелі, чи світ коли небудь віднайде такого артиста?“

Світ його ніколи не віднайшов. Моцарт, подібно як Паскаль, мав чудесний діточий вік. Коли мав пять чи шість літ, батько застав його раз при завзятому писанню; спитав його що таке робить. — „Я пишу концерт на фортеп'яні,“ відповів хлопчина. І батькови, що дивився йому через плече і бачив що воно правда, зі зворушення та майже з переляку стали слізи в очах. Невдовзі він повів його через цілу Європу, і ціла Європа захоплювалася чудовими успіхами божеської дитини. Граціозно і свобідно обертався малий Моцарт між людьми, одягнений в золотом вишиваний фіолетний сукняний кафтан з високою перукою і малою шаблею при боці; то співав він, то грав на скрипці або на фортеп'яні, імпровізував сонати або фуґи, komponував симфонії й опери. І так виставляв ніжний скарб свого генія на всяку негоду широкого шляху. Вернувши до Зальцбурґу, вступив він на службу до князя-єпископа. Тут зазнав він

всіх упокорень, звязаних зі службою в почиті великих сього світа. Він скомпонував вже „Идоменей“, а все ще мусів їсти при однім столі зі слугами.

Відправлений, неначе один зпоміж них, він пізнав убогість. Любов стала тепер його одинокою потіхою; подружка любов, бо іншої він не знав ніколи; Моцарт все жив чисто. Він терпів холод, майже й голод, пониження і відправи; даремно старався найскромніших становищ; лише коли скомпонував „Фігаро“ і „Дон-Жуана“, одержав ледве вивіноване місце цісарського двірського композитора. Його дружина, його кохана Констанца, була хора і жила лише з його дбайливості; над жерелами Бадену коло Відня мала вона віднайти здоровля. Вислана туди, знайшла вона убоге пристановище у простого дяка. — „Ти бачиш,“ писав їй тоді Моцарт на аркуші зрошеним слізмами, не одна слеза упала мені на папір — але дуже весело — лови — незвичайна маса поцілуїв літає на круги...“

Жура, яку так хотів прогнати, таки була сильніша. Та все-таки, дорогий мистець почув ще в останнє спів блаженних духів; се ієнії і феї шептали йому „Чародійну Сопілку“. В кінці прийшла слава, а за нею щастя; та вони прийшли за пізно.

Одного ранку в грудни, він помер в трицятьблятім році життя. Нужденно поховали його. Хора жінка немогла іти за домовиною, а що була страшна заверуха, то і жменя приятелів, які його провозжали зразу, не відвела його до самого гробу. Самітнього понесли на кладовище і там похоронили в масовім гробі. Коли кілька днів потім його жінка спитала гробара де він похований, сей відповів їй, що не знає мерця сього прізвища. Тому-то, що-б помолитися на гробі Моцарта, ніхто ніколи не знав де стати на коліна.

Життя його — се лиш терпіння, та діло його — се лиш щастя. Його мистецтво, якому ніколи не повірив своєї журби, нігде не показує сліду її, нігде не свідчить про мучеництво. Поза і понад своєю нуждою Моцарт все мріяв про ідеальну блаженність. Веселими формами заповнив він сей рай, в котрім, як каже Гофман, „панує небесний чар тонів.“ Його мелодії

живуть як цвіти, без журби, без терпіння. Коли гинуть, коли завмирають, все ще усміхаються, а їх заникання — то лиш останній, не найменше розкішний їх чар. — Господь розділяє красу поміж великих мистців. Він вкладає кождому його долю в людську душу і визначає кождому його місце в домі, де богато мешкань. „Блаженні миролюбні! Блаженні, смиренні! Блаженні чисті серцем!“ Ієній Моцарта знаменний тими трьома блаженствами. Моцарт чистий серцем. Ніяка тінь не нищить, не затемнює його образа. Він неначе то жерело, про яке Боссюс каже, що воно ніколи так сильно не зрушує землі, по котрій пливе, щоб відірвати її частини і понести з своїми водами. Моцарт смиренний. Бідний божевільний, котрого Жорж Санд раз бачила дитиною як блукав полями та всюди шукав ніжності, в музиці Моцарта був би її таки знайшов.

Щаслива й тужна ніжність так і переливається в сій музиці. Сей любовний скарб дає мир всьому неспокоєви, потіху всьому терпінню. Моцарт миролюбний; він простий, і тому що він такий, він ніколи не роздробиться, він все остане цілостю. Його твір завсігди містить так мало матерії як лиш можливо, він сам тільки дух, сама тільки душа. Щоб слухати Моцарта, так як належало би його слухати, на се наше ухо замало ніжне, наші пальці за тяжкі щоб його грати, наша мова за убога щоб про нього говорити.

Він помер пишучи Requiem, коли просив для себе найвисшого добра, яке нам дав в заповіті — спокою. Він не створив нічого бридкого, нічого неясного, або замотаного. Він не співак того, чим ми є, лиш того чим ми бути бажали-б, чим ми колись будемо. Співак будучини, в найвисшій, вічній значінню сього слова. Він останній з щасливих духів. Після нього прийде Бетговен величний терпівець, геройський переможець самого себе, незрівняний зразок людства, Бетговен — гарний як пристрасть, як буря, і безмежний як біль.

Моцарт стоїть понад людством; він гарний як мир, як синій блакит і безмежний як радість.

Моцарт се божеський молодець.

(Camille Bellaigue, Portraits et silhouettes de musiciens)

Переклала М. Т.

Вистава „Мистецтво і Життя“ Прикарпатської Руси в Празі

ПЕРША вистава Прикарпатської Руси зорганізована Шкільним Відділом в Ужгороді — з співучастю тов. „Просвіти“ — уже з того огляду має велике значіння, що се перша на більшу скалю закросна вистава з сеї області. Дотепер — головно за часів мадярського режиму — такої збірної вистави взагалі не уряджувано, з причин браку заінтересовання мистецько-культурними проявами сеї території.¹

¹ П. Ю. Азовський, автор замітки „Мистецтво Підкарпатської Руси“ („Літопис“ ч. 14) не слушно твердить, що вистава опинилася в руках російських націоналістів. Колиб автор сеї замітки був завдав собі праці і переглянув уважно каталог вистави, то був би прийшов до цілком іншого висновку. Вистава не має жадної націоналістичної закраски, і треба дійсно бути смілим, щоби щось подібне твердити. Об'єктивне зібрання матеріялу не може мати нічого

велика заслуга вистави у тому, що зібрано обильний матеріял, який може бути не тільки основою будучого музею Прикарпатської Руси, але може послужити яко підклад наукових дослідів на сій у нас на жаль так дуже занедбаній області.

Каталог редактований комісаром вистави С. Маковським, дає ясний перегляд всіх експонатів, а крім сього дає ряд статей, які вводять читача в кожду

спільного з „націоналізмом“; тільки той, хто сей матеріял класифікує, може сей матеріял самовільно „націоналізувати“. Але про се в каталогі немає бесіди. Навпаки, у всіх статтях задержаний об'єктивизм і підчеркнена міцна звязь з Східною Галичиною. Про цілковите незнання мистецьких проявів свідчить твердження автора, що „пагодні форми“ церков XII і XIII-го стол. переходять через бароно до готики. Се ще більш сміливі фантазії ніж твердження Кадашева.

окрему галузь мистецьких й етнографічних проявів Прикарпатської Русі.¹ Головні статті такі: Н. Могиланський — „До етнографії Підкарпатської Русі“, М. Тумова — „Народний стрій Підкарпатської Русі“, В. Залозецький — „Деревляні церкви Підкарпатської Русі“, Ю. Мільвац — „Деревляна архітектура від Ужкна до Ясіня“.

Тими статтями охоплено важніші області мистецьких й етнографічних проявів сеї території. Остають тільки необроблені: різби й ікони. Сі останні натрапляють на спеціальні труднощі, як у збиранню так і в перевоженню. Помімо сього заступлені деякі виробы різбарські і кілька ікон які передав на виставу Музей „Просвіти“ в Ужгороді.

Дуже влучний поділ вистави на осібні кімнати, в яких виставлені експонати поодиноких місцевостей по округам. Се топографічне розміщення експонатів одинокє раціональне, бо дає ясний перегляд найрізноморідніших впливів і стилів, якими Прикарпатська Русь дуже богата.

Вистава обнімає всі важніші типи Лемківщини, Бойківщини і Гуцульщини. Порядок кімнат такий: 1) Ужок—Соля, 2) Ужок—Воловець, 3) Воловець—Волове, 4) Ворочово—Свалява, 5) Соля—Ужгород, 6) Свалява—Мукачеве, 7—9) Волове—Уза—Вишково, 10) Свалява—Довге—Вел. Севлюш, 11—12) Бруштара—Тересва, 13—14) Косівська Поляна—Богдан-Тиса—Ясіня—Галич, 15) Мапи, рисунки і бібліографія.

Розділ добре переведений, тільки бракує загального означення стилів. Так приміром, можна було-б в народній ноші, а передовсім в орнаментиті вишивок, які представляють собою незвичайно багату збірку, зробити поділ на стилі: бойківський, лемківський, гуцульський, і відділити від них чужі впливи, як малярський, словацький і румунський. А так, незвичайно тяжко зорієнтуватися з різноманітності мистецьких форм. А прецінь ясно, що та різноманітність, головнє в орнаментиті, має свою чисто стилеву спільність. Взагалі, в розділенню матеріалу і в каталогу замало звернено уваги на стиль. Те саме відноситься до статті Тумової, хоча вона пильно оброблена, то всеж-таки питання стилю, що повинно було бути в першій мірі розглянене, остало на боці. Народна ноша і вишивки цікаві не тільки з етнографічного і технічного боку, але в першій мірі з мистецько-естетичного. Вони-ж є висловом естетичного почування прикарпатських Русинів і заслуговують на пильну увагу. То само відноситься до публікації Козьмінової про „Працю і життя народа Підкарпатської Русі“; в ній немає слідів ні глибшого розуміння, ані естетичного відчуження сеї багатой орнаментики. Рівно-ж не можу погодитися з висказом С. Маковського у вступній статті каталогу, що в орнаментиті ясінських і богданських „установ“ є впливи угорських та азійських (Персія). Навпаки, орнаментика вишивок і килимів Прикарпатської Русі — се прастарий автохтонний, мистецько-естетичний продукт, який тут заховався цілі століття. Се відноситься в першій мірі до геометричного орнаменту, випираного зойно в новіших часах натуралістичним орнаментом.² Для ясности треба було заховати той поділ, якого я старався додержуватися в моїй статті про деревляну архітектуру. Богатий матеріал був би багато переглядніший.

Найбогатше заступлений округ Богдан — Тиса — Ясіня. Стрі і вишивки Кобилецької і Косівської Поляни такі багаті на орнаментальні узори і на вибір красок, що можна їх сміло зачислити до найгарніших вишивок Прикарпатської Русі. Вони не трять навіть побіч галицько-гуцульських.

Архитектурний відділ заступлений моделями деревляних церков, фотографіями і рисунками (деталі, архітектонічні рисунки Касіяна). Моделі не всі влучні. Деякі в них цілком непотрібно помальовані на сіро. Се не відповідає дійсному вражінню сих прегарних архітектонічних памяток.

За се богата збірка фотографій церков (знимки др. Краля, Залозецького і Чужинецького відділу в Ужгороді). З неї можна виробити собі поняття про архітектурно-мистецький розвиток деревляних церков. Заступлені майже всі визначніші типи: бойківський (шатровий), лемківський (получення шатрового заложення з вежою), бароковий базилікальний, го-

тицький базилікальний з остро до гори стріляючою вежою, гуцульський центральний. Відповідні три мапи орієнтують глядача щодо розміщення поодиноких типів деревляної і камяної архітектури. Цікавий також план церкви в Горянах, найстаршої романської будівлі, не тільки на території Прикарпатської Русі, але взагалі на наших західних областях.

На загал вистава робить як найкорисніше вражіння. Тільки сей, хто знає обставини на Прикарпатській Русі, може оцінити труди, які організаторам приходилося поборювати при її улаженню³.

Др. В. Залозецький

Мистецька хроніка Berliner Sezession

У неділю 13-го квітня відкрилася 46-а виставка в Berliner Sezession. Велика художня асоціація з її основником Максом Ліберманом внесла багато нового і свіжого в культурне життя Німеччини. До Сецесії належать всі передові сили та ріжні течії знаходять у ньому рівноправне та почесне місце. Період розцвіту (1900—1914) означений рядом великих художних здобутків. Але зі зміною президії Сецесії міняються його змагання і погляди. Сецесія обмежує себе програмою, і в новій тактиці художнього шовінізму починається його повільне угасання. Спроби відродити Сецесію, дати їй нове життя шляхом злиття його з іншими художніми товариствами Берліна (Akademie der Künste, Freie Sezession) не мали успіху і тепер. Як цього сподівалися, Сецесія не дала нічого нового. Ряд великих, давно відомих імен з їх типовими працями; нема нічого особливого, щоб звертало на себе увагу. Слабі спроби говорити про минуле. Все у штучному піднесенню духа. Приклад Парижу в повороті до класицизму, в бік найбільшого спротиву, не знайшов поки-що відгому. Цікаві поодинокі імена:

В. Єкель (Jaekel) в „Любовній парі“ дав чуйливу композиційність постатей з краєвидом. Це цілком виправдує його неприємну манерність фарбів. Постати, в їх космічному рухові, ритмічно і міцно побудовані. Нема колишньої афектовности рухів.

Друга „Любовна пара“ Е. Васке (Waske) протилежна у свому впливові. Глибокі, стомлені фарби дають жахливу експресію нерухомим, ніби мертвим тілам. Образ в неземному життю: у пробудженню захоплюючого духу і засипаючих тіл.

Г. Даврінггаузен (Davringhausen) — оден з небагатьох малярів Сецесії, які вперто шукають нового. Над-форма річи, його матеріальність і взаємвідношення. Автопортрет — його найбільш вдале досягнення, хоч і відчувається деяка технічна поверховість, зручно прикрита фактурою річи. Вплив його відчувається і на цікавому nature-mort' І. Шрїмпфа (Schrimpf).

Е. Фріч (Fritsch) у своїх краєвидах поволі відходить від Руссо, від його „святої дурноватости“ до примітивного монументалізму. Жива і радісна різнобарвність його краєвидів дивно гармонізує з цілостю і певністю будови образу.

Кравскопф (Krauskopf) повторюється в своїх шуканнях барв, у роздробленому мазкові, у невизначності контуру. Імпресіонізм, як видно, і тепер знаходить відгомін.

І. Штайнгард (Steinhard) лишається при реалістичній експресії, при великоголових карликах, які чогось-то живуть в натуралістичній обстановці. — Мода вчорашнього дня.

Г. Фунс (Fuchs) — в композиції декоративности Гогена з монументалізмом Сезана.

Р. Кляйншмід (Kleinschmid) нагадує Дінса і, оскільки Дінс ідейний, остільки Кляйншмід цинічно-реалістичний у своїх фарбах, від яких несе розкладом.

¹ Закинути можна численні похибки в номенклатурі місцевостей в каталогу і деякі переміщення імен. Пр. стор. 62 має бути — Урмезіово зам. Узмезіово; стор. 58 — Прислоп зам. Прілеп; стор. 56 — Сарнад зам. Сарнах; стор. 64 — в Пилипці зам. Пилипсі; стор. 46 — в Гукливім зам. Гутелівім; стор. 65 — в Исках зам. Иская; стор. 69 — Лушпінський зам. Лушпінавський. Рівно-ж в Білках не має деревляної церкви (стор. 141).

¹ Katalog „Umění a Život“ Podkarpacké Rusi. 1924. ed. Dr. E. Grégrasyn v Praze.

² Pop. Alois Riegl: Altorientalische Teppiche (Ruthenische Wirkteppiche).

З нових малярів цікавий Гродель (Grodell) своїми шуканнями барв.

З різбарів С. Торак (Thorak) найбільш цікавий. Його „Дівчина“ чуйлива викінченість ледви помітного руху.

Хочеться вірити, що Сецесія у своїй осінній виставці буде поповнений новими силами та стане більш цікавим та значним.

Микола Глуценко

Хорунжий

Написав Альфонс Доде

ВЗДОВЖ високого залізничного насипу розложився до бою цілий полк. Напротив, з під ліса, у віддаленню яких вісімдесят кроків, стріляла до нього, неначе до цілі, ціла пруська армія. Старшини кричали: „Долів!“... Але цього приказу ніхто не слухав: гордий полк стояв непорушно довкола свого прапору. Золоте сонце заходило кровю, лани збіга хвилювали, луги вкривались шовковим смарагдовим покривалом, а ця громада нещасливих людей на безкрайому овиді, серед сірої мряки, видавалась чередою заскоченою на отвертому полі грізним вихром бурі.

Справжній град заліза, падав на насип залізної дороги: нічого не було чути тільки гук вистрелів, глухий дзенькіт жовнярських їдунок, що скочувалися до рову, та свист куль, що перелітали з одного кінця поля бою на другий та бренили, ніби струни зловіщого, крикливого інструменту.

А понад головами маяв високо піднесений прапор та лопотів від перелітаючих куль; що хвилини зникав він з очей серед густого диму та мраки. В таку хвилю було чути поважний та гордий голос, який заглушував стрілянину, харчіння та проклони ранених: „Під прапор діти, під прапор!“ І не раз перший-ліпший старшина кидався в цю хмару диму, а геройський прапор оживав і знова маяв над полем битви. Двацятьдва рази він падав до долу!.. Двацятьдва рази виривали з умираючої руки ще теплий держак і підносили його в гору; а коли по заході сонця останок полку, ледве горстка людей, — подавався поволі в зад, з прапору остали тільки шматки в руках десятника Горніса, що був двацятьтретім хорунжим цього дня...

□ □ □

Цей десятник Горніс був собі старий добряга; він умів ледве підписатися, а за двадцять літ військової служби дослужився відзнак підстаршини. На його низькому й впертому чолі, на його згорблених від тягарів плечах, на його невірних руках піхотинця, що стоїть в ряді непорушно, наче камянна стіна, відбивалося усе нещастя підкиненої дитини, вся нікчемність життя у казармах. Він троха гикався, та щоб бути добрим хорунжим, не треба бути краснорічливим. Цього вечера по битві сказав йому полковник: „Маєш прапор, мій хоробрий друже! Бережи його вірно!“

А на його нужденній шинелі, полинялій від дощу і огню пришпилила маркитанка золоті відзнаки підстаршини! Це була одинока радість у його сірому життю. Постає старого піхотинця випрямилась відразу. Цей чоловік, що маширував все похнюплений, всадивши очі в землю, витягнувся мов струна, а очі звертав у гору,

щоби бачити, як повівають шматки полотна та держав їх високо понад смертю, зрадою, втечою!

Ви не бачили ніколи чоловіка так щасливого як Горніс підчас битви. Він держав прапор обома руками, привязавши його добре до шкіряної піхви. Не говорив нічого, ані не ворушився. Був поважний неначе священик: можна було думати, що незнати які святощі держить у своїх руках. А в цих його пальцях заціплених довкруги золоченого прапора, об який ударили кулі зібралася вся його сила, ціле його життя. Очи його, повні віри в перемогу, гляділи прямо в обличчя Прусаків, немовби говорили: Попробуйте тільки мені відібрати прапор!... Але ніхто — смерть навіть не пробувала цього зробити. Борні, Гравелот, найбільш криваві битви минули, а прапор був всюди: пошарпаний, подіравлений, прозорий від ран. А все ніс його старий Горніс...

□ □ □

Прийшов вересень; армія під Мецом, облога і цей довгий постій в болотах, де пушки заржавіли, а перші війська світа падали на дусі ізза безчинности, недостачі поживи та новин, і гинули з горячки та нудьги під крісами, уставленими в кізлі. Ні старшини, ні стрільці — ніхто не мав уже надії на ратунок: один тільки Горніс вірив ще. Його триколірове лахміття було йому всім, і як довго він мав його при собі, йому здавалось, що ще ніщо не пропало. Нещастя хотіло, що коли бої минули, полковник взяв прапор до себе на одно із передмість Мецу; а сердешний Горніс, як мати, що має своє дитя у мамки, все тільки й думав про нього. Коли-ж нудьга вже не давала йому спокою, він біг без віддиху до міста; як побачив свій прапор на цім своїм самім місці, опертий об мур, вертав спокійно до табору, підбадьорений та терпеливий: мріяв під своїм перемоклим шатром про битви, походи, перемоги — вперед з триколіровим лахміттям, розвиненим та повіваючим так далеко на пруських укріпленнях.

Денний приказ маршала Базена розвіяв всі його мрії. Збудившись одного ранку, Горніс побачив, що цілий табір хвилюється, жовніри огірчені та обурені збіраються в громади, кричать, підносять п'ястуки в сторону міста, немовби там находився винувник. „Зловити його! Розстріляти!“ кричали всі. А старшини мовчали. Вони стояли побіч, похнюпившись, наче-б сором палив їхні обличчя. Дійсно, це був великий сором: якраз у цій хвилині прочитано наказ маршала, яким стоцятьтисячна знаменита озброєна і геройська армія, віддавалась в руки ворога і то без боротьби!

„А що з прапорами?“ спитав блідий Горніс... „Прапори віддали разом з іншим, з крісами, з обозом, з усім...“

„Боже, Боже!“ вишикав бідняга. — „Вони ніколи не дістануть в руки мого прапора. Ні!“

І побіг в напрямі міста.

□ □ □

А там панувало теж велике занепокоєння. Народня гвардія, мішане, ополченці, всі кричали, хвилювалися. Вулицями переходили делегати та прямували до маршала. А Горніс ішов і не бачив нічого, нічого й не чув. Вступаючи на передмістя, говорив сам до себе: „Відібрати мені пропор? Як це так? Хто сміє це зробити? Це-ж неможливе. Нехай він дає Прусакам це, що його, свої золочені повозки та срібні посуду, які привіз із Мексику! Але прапор мій! Це моя честь! Я обороню його, як хто схоче торкнутися його!“

Хід і гикання перебивали йому ці слова; але в глибині душі старий мав сильну постанову, ясну та виразну: взяти прапор, перенести його до полку і передертися з ним по трупах Прусаків із тими товаришами, які хотіли-б за ним піти. Коли прийшов на місце, не пустили його навіть до середини. Полковник дуже сердитий, не хотів нікого видіти на очі... Але Горніс не зважав на це. Він кляв, кричав, тупав ногами, штовхав чуру. „Дайте мені мій прапор!“ кричав. Нарешті відчинилось вікно.

— Це ти Горнісе?

— Так, пане полковнику, я...

— Всі прапори в арсеналі, піди там, тобі дадуть посвідку.

— Посвідку? Навіщо-ж?!

— Такий приказ маршала!

— А леж, полковнику...

— Дай мені спокій! Відчепись від мене!...

Вікно зачинилось.

Старий Горніс захитався мов п'яний — посвідка, ... посвідка... повторював майже не свідомо. Вкінці пішов. Зрозумів врешті, що прапор в арсеналі, що за всяку ціну він мусить його відібрати.

□ □ □

Широко відчинилися ворота арсеналу. Тяжкі пруські вози, що стояли в подвір'ю, один за другим — виїжджали. Горніс увійшов в двір та й стрепенувся цілий: там були вже всі інші хорунжі до п'ядесять люда. Біль розривав серця цим людям, що стояли з відкритими головами, мовчки за понурими возами; зказав би хто, що це похорон. Падав дощ. В однім куті подвіря, в болоті лежали всі прапори армії Базена. Не було сумнішого образу від цих шматків різноколірового шовку, цих золотих френдзлів та різблених держаків. Всі ці свідки слави лежали, валялись в болоті й мокли на дощі. Один старшина брав один прапор по другім і викликав його полк; кождий хорунжий виступав наперед і діставав посвідку. Два пруські старшини рівнодушно пильнувало транспорту прапорів.

І ви тут також опинилися святі, славні, шматки? Показуєте свої рани та замітаєте дорогу, немов птахи зі зломаними крилами? Але ви були все далеко від ганьби, а кождий із вас забрав зі собою частину Франції. На ваших полинялих фалдах знати сліди соняшних лучів підчас довгих маршів, а сліди куль на-

гадують нам цих незаних героїв, що упали під прапором, який вороги брали на ціль...

— „Горіс! Тебе кличуть... Відбери посвідку!“ зправди: його кликали відібрати посвідку. Прапор лежав перед ним. Це був його прапор, найгарніший зі всіх, найбільш пошарпаний зі всіх... А коли побачив його, здавалось йому, що все ще стоїть високо на залізничному насипі; причулось йому, як завсисти кулі і задзенькали їдунки, закричав полковник: „Під прапор, діти!“... Пригадав двадцять двох своїх товаришів на землі, а він двадцятьтретій зряду рветься, щоби піднести та вдержати бідний прапор, бо не було кому його держати. Ах! цього дня він присягнув боронити його до загины. А тепер... На згадку про це вся кров зі серця хлинула йому до голови. Немов оп'янілий, непритомний кинувся до пруського старшини, вирвав йому улюблений прапор та вхопив його обома руками. Потім підніс його високо та прямо в гору та поспробував крикнути: „Під пра-а...“ але голос його застряг в глибині горла. Держак задрожав і виховзнувся з його рук. Серед цього тяжкого подуву смерти, який пригнітає тягарем ті міста, що піддалися, прапори не могли вже маяти, нічого гордого не могло вже жити...

І старий Горніс упав до долу немов поражений громом.

З французького переклав Р. Л.

День за днем по світу

(24—30-го квітня 1924)

24. Нова філія террору в Росії.
26. Реп. Комісія переговорює з Морганом щодо позички для Німеччини.
30. Новий (соц.) уряд в Данії.

ЗМІСТ 18-го ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	265
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРА- ВІ — ВАСИЛЯ СТРУКА І КОСТЯ МА- ЦІЄВИЧА	266
ЩАСТЯ Й ГОРЕ ЗАГОРОВСЬКИХ (II) — МИХАЙЛА ВОЗНЯКА	268
БАЙРОН — Б. ЛЕПКОГО	272
БАЙРОН І ШЕВЧЕНКО	276
МОЦАРТ — КАМІЛЯ БЕЛґА	276
ВИСТАВА „МИСТЕЦТВО І ЖИТТЯ“ ПРИКАРПАТСЬКОЇ РУСИ В ПРАЗІ — ДР. В. ЗАЛОЗЕЦЬКОГО	277
МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА — МИКОЛИ ГЛУ- ЩЕНКА	278
ХОРУНЖИЙ — АЛЬФОНСА ДОДЕ	279
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	280
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Товариство постачання й збуту для кооперативів

Сп. зареєстр. з. о. в.

ТОВАРИСТВО в першій мірі заспокоює всі потреби постачання й збуту для кооперативів, взагаліж веде торгівлю, не обмежуючись ні родом, ні кругом діяльності.

ТОВАРИСТВО купує або через своє посередництво збуває по найвищих цінах ріжного рода сирові продукти.

ТОВАРИСТВО продає по фабричних цінах всякого роду готові фабрикати, маючи заступництво від ріжних світових фабрик.

ТОВАРИСТВО переймає від кооперативних організацій як і від інших підприємств доручення купна для них і продажі від них ріжних товарів. На певних умовах можливе фінансування й кредитування при торговельних операціях.

ТОВАРИСТВО має власні представництва у всіх важніщих центрах світа. Окремий відділ український.

ТОВАРИСТВО уділяє на бажання інформацій. Переписка на всіх світових мовах.

DIE AVEG befriedigt in erster Linie den Bedarf von Genossenschaften inbezug auf Absatz und Versorgung, betreibt aber im allgemeinen einen Handel ohne Beschränkung der Art und des Rahmens der Tätigkeit.

DIE AVEG kauft bzw. setzt Rohprodukte verschiedener Art zu den höchsten Preisen ab.

DIE AVEG verkauft zu Fabrikpreisen aller Art Fertigfabrikate, da sie die Vertretung von verschiedenen Weltfabriken besitzt.

DIE AVEG übernimmt von Genossenschafts-Organisationen wie auch von anderen Unternehmungen Aufträge und tätigt sodann vertragsgemäß dauernd verschiedene Warenkaufs- und -verkaufsgeschäfte. Es ist ferner möglich, bei strikten Abmachungen Handels-Geschäfte oder Industrie-Unternehmungen zu finanzieren und Kredite einzuräumen.

DIE AVEG gründet in verschiedenen wichtigen Weltzentren gemischte Gesellschaften für Handels- bzw. Industriezwecke, ebenso unterhält sie eigene Vertretungen in allen wichtigen Weltzentren.

DIE AVEG erteilt auf Wunsch Auskünfte und korrespondiert in allen Weltsprachen.

Absatz- und Versorgungs-Ges. m. b. H. für Genossenschaften

(Aveg)

Berlin W15, Pariser Strasse 30/31 (Deutschland) — Telefon: Uhland 7910.

BÖRSENBUCHDRUCKEREI

DENTER & NICOLAS

Ukrainische und russische Werke
Zeitschriften und Formulare
Prospekte / Plakate / Diplome
Buch- und Kunstdruck in ein-
und mehrfarbiger Ausführung
Moderne Reklamedrucksachen
Setzmaschinenbetrieb

Українські й російс. книжки
/ часописи / формуляри /
проспекти / мистецький друк
в одній і ріжних фарбах /
плакати / дипломи / реклами
/ друкарня має машини до
складання

BERLIN C 2, NEUE FRIEDRICHSTRASSE 43

FERNSPRECHER NORDEN 103 31/32

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 13-го ЗШИТКА:

Вісти з Закарпаття — І. П. Пражська еміграція — Л. Д. Друкарська трійця (II) — Проф. І. Огієнка. Книжна справа на Україні — Р. П. Канада — країна будучности — Володимира Клодницького. Рейн-Майн-Дунайський Канал — М. Чорного. Колекціонерство — Н. Н. Теж „Тихі драми“ — Б. Лепкого. Так згасла „Зірка“ — П. Каленського.

ЗМІСТ 14-го ЗШИТКА:

На манівцях партикуляризму — Василя Кучабського. Каталонське питання. Анкета в університетській справі — В. Коваля і д-ра Юліана Бачинського. Дві знаменні промови — І. П. Друкарська трійця (III) — Проф. І. Огієнка. Перший німецький голос про Гоголя — Б. Лепкого. Українці на пражських виставах — Ю. Азовського. Коханя — Іюї де Мопасана.

ЗМІСТ 15/16-го ЗШИТКА:

Анкета в університетській справі — В. Доманицького і В. Кучабського. Політичне і господарське життя Естонської Республіки — Йоганна Тоомеса. Магатма Ганді в освітленню Ромена Роллана. Друкарська трійця (III) — Проф. І. Огієнка (Кінець). Роки 1650 і 1651 на Україні по „Французькій Газеті“ — І. Борщака. Нові твори Ів. Манжури — З. К. Мистецька хроніка — Др. Вол. Залозецького. Заочна Освіта в Америці — Проф. В. Коваля. З приводу олімпійських змагань у Парижу — Петра Кожевникова. Сон і ява — Ал. Б-ського. Апокриф — Максима Багдановича. Чорт на башті — Едгара Аллена По. Мініатура — Богдана Л. Могили армії У. Н. Р. в Польщі — О. Костюченка.

ЗМІСТ 17-го ЗШИТКА:

Перші вибори в Закарпатті — о-і. Анкета в університетській справі — Віктора Андрієвського і М. Кордуби. Щастя й горе Загоровських — Михайла Возняка. Бопланіана — Ілька Борщака. Літературні „Плагіяти“ — З. П. Ars longa — Н. Літинського. Большевизм у 1906—1907 рр. — Боя. Тайна танцю — Леле. Болгарські періодичні видання — Х. Х. „Плач, коли пора — не тепер“ — Ф. Міллера. Ілюстровані переклади Гоголя — З. Кузеля.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на 1/2 року . . .	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на 1/4 року . . .	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріяли слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slowo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Гарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на нашеkonto в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.